

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis Universa, Complectens Omnia Morum Præcepta, Et Principia Decisionis Omnium Conscientiæ Casuum, Suis Quæque Momentis Stabilita

Ad usum Parochorum, & Confessariorum

Continens Tractatus de Conscientia, de Legibus, de Peccatis, de Virtutibus
Theologicis, de Religione, & Beneficiis. Adjunctis in hac editione
Propositionibus ad hanc usque proscriptis

Antoine, Paul-Gabriel

Ingolstadii, 1734

VD18 90392140

Sectio III. De Lege humana.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40986

Q. 6. *Quid est Lex Positiva?*

Resp. Lex positiva in genere est ea, quæ liberè à legislatore lata est, & aliter promulgata, quàm per lumen naturale, videlicet aliquo signo externo, putà voce, vel scripto. Alia est merè positiva, quæ scilicet statuit aliquid, quod non est sic statutum jure naturali, sed quod jus naturale permittit sic statui, ut Lex vetans comestionem certarum rerum. Alia est etiam naturalis ex parte materiæ, quæ scilicet statuit aliquid, quod jam sic Lege naturali statutum est, qualia sunt omnia præcepta Decalogi, excepta determinatione Sabbathi.

Lex verò divina positiva est ea, quæ à Deo liberè lata est, & aliter promulgata, quàm per lumen naturale. Tales sunt Lex Vetus, & Lex Evangelica, quæ sunt etiam Lex naturalis ex parte materiæ, quoad præcepta scilicet moralia, & merè positiva quoad cœtera præcepta.

SECTIO III.

De Lege humana.

Nota. Jus gentium est jus ab omnibus, aut ferè omnibus gentibus usu, & consuetudine vim Legis habente, introductum.

Tom. I.

E

Sive

Sive est jus non scriptum, quod libero omnium, aut ferè omnium nationum consensu, & usu receptum, vim obligandi habet. Sic ad jus gentium spectant divisio, & proprietates bonorum, &c. Quare Jus gentium est quædam Lex humana virtualiter, & æquivalenter.

CAPUT I.

De Causa efficiente, & materia Legis humanae?

Q. 1. Quinam possunt ferre Leges, & quibus?

Resp. 1. Leges Ecclesiasticas ferre possunt 1. Papa pro tota Ecclesia, ex Joan. 21. *Pasce agnos meos, pasce oves meas.* 2. Concilium Generale etiam pro tota Ecclesia, Nationale pro tota natione, & Provinciale pro sua Provincia. 3. Legatus Apostolicus pro sua Provincia. 4. Episcopus pro sua Diocesi, licet non consecratus, modò sit confirmatus. Archiepiscopi autem, Primates, & Patriarchæ extra Concilium possunt pro sua tantùm Diocesi. 5. Qui habent Jurisdictionem quasi Episcopalem, ut aliqui Abbates pro locis sibi subjectis. 6. Ordines Religiosi in Capitulo Generali; non tamen illorum Præpositi Generales, nisi ex speciali, & expressa concessione Papæ, quæ ordinariè non datur; neque Ordo sceminarum, qui æquè est

est incapax jurisdictionis ecclesiasticæ, ac earum singulæ: ideoque non potest ferre leges propriè dictas, sed solum statuta conventionalia, & obligantia vi voti obedientiæ.

Resp. II. Leges Civiles sancire possunt, Imperator pro toto Imperio, Rex, & quivis Princeps, ac Respublica, superiorem non agnoscens, pro suis ditionibus. Ratio generalis est, quia Episcopi, & Princeps sæculares præpositi sunt Rectores Communitatis Perfectæ: ac proinde habent legislativam potestatem, utpote necessariam ad rectè, ac convenienter regendam communitatem perfectam: nec enim rectè, ac convenienter communitatem perfectam regere possunt, nisi habeant potestatem efficaciter, ac stabiliter statuendi ea, quæ ad bonum commune expediunt, & curandi, ut observentur, coercendo, & puniendo improbos, ac rebelles, omnesque in officio continendo.

Not. Qui possunt condere leges, à fortiori possunt ferre præcepta, quæ etiam imponere potest quivis Superior privatus respectu suorum subditorum circa materiam directioni suæ subjectam, nam nemo potest esse Superior sine potestate præcipiendi.

Resp. III. Nemo potest ferre leges, nisi suis subditis, & de rebus suo regimini subjectis; cum nemo habeat potestatem in

non subditos, & circa res suo regimini minimè subjectas. *Potestas Spiritualis, & Secularis utraque deducitur à potestate divina: & ideo in tantum Secularis potestas est sub Spirituali, in quantum est ei à Deo supposita, scilicet in his, quæ ad salutem anima pertinent. Et ideo in his magis est obediendum potestati Spirituali, quàm Seculari. In his autem, quæ ad bonum civile pertinent, est magis obediendum potestati Seculari, quàm Spirituali, secundum illud Mat. 22. reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Ait S. Thom. in 2. Dist. 44. q. 2. a. 4. ad 4. Hinc 1. Principes merè Ecclesiastici non possunt ferre leges, nisi de rebus spiritualibus, & ad regimen Ecclesiasticum: Sæculares verò nisi de rebus temporalibus, & ad gubernationem politicam pertinentibus. Principes tamen Sæculares, quos Deus sancta fidei, Ecclesieque Protectores esse voluit, ait Trident. Sess. 25. c. 20. ut tales possunt, & debent fidem, Ecclesiamque tueri, & curare, ut ejus leges observentur, ut monet S. Leo Leonem Imperat. Epist. 75. Debes incunctanter advertere regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesie presidium esse collatam, ut ausus nefarios comprimendo, & quæ benè sunt statuta defendas, & veram pacem his, quæ sunt turbata, restituas.*

2. Imperator non potest ferre leges pro regio.

regionibus, quarum non est Dominus Jure feudi, vel alio titulo; & sic regiones illæ non tenentur legibus Justiniani, aut aliis imperatoriis, nisi eas adoptaverit supremus Princeps, vel consuetudo.

3. Nemo potest ferre leges contrarias legibus sui Superioris. Quia potestas inferioris non prævalet, imò subest potestati superioris. Sic Episcopus non potest ferre leges contra jus commune, vel legem Papæ.

Q. 2. *Quid potest statuere Lex humana?*

Resp. I. Non potest quidquam statuere contra legem divinam, sive naturalem, sive merè positivam. Nam potestas humana est subordinata potestati, ac voluntati Dei, & inferior non potest derogare juri superioris, quò spectat illud Act 5. *Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.*

Resp. II. Homines possunt multa præcipere, vetare, aut irritare, quæ nec lege naturali, nec positivâ divinâ præcepta, vel vetita, aut irrita sunt. Constat 1. Ex præxi, nam multa legibus humanis statuuntur, quæ lege divina naturali, aut positivâ sic statuta non sunt; quæque suppositâ lege humanâ obligant, ex lege divina naturali, & positivâ generaliter præcipiente, ut subditi justis superiorum præceptis obtemperent. 2. Quia legislator humanus habet

potestatem legibus statuendi ea, quæ ad bonum commune expediunt: potestas enim legislativa hominibus concessa, tanta est, quantam postulat bonum commune, propter quod datur: nam (ut ait S. Thom. 1. 2. q. 95. a. 3.) *Unius cujusque rei, quæ est propter finem, necesse est, quòd forma determinetur secundùm proportionem ad finem.* At multa ad bonum commune expediunt, quæ nullâ lege divinâ statuta, ac determinata sunt. 3. Aliàs non extaret potestas verè legislativa humana, sed tantùm potestas declarativa, vel determinativa Juris Divini.

Resp. III. Legislator humanus non potest omnibus quoslibet virtutum actus etiam heroicos præcipere, nisi bonum commune aliquem ejusmodi actum exigeret. Quia Lex humana debet esse accommodata hominum conditioni, & verè moraliter possibilis toti communitati, aut saltem majori parti illius. At exercere quoslibet actus virtutum non est hujusmodi, hoc enim paucorum est, ac perfectorum. Ergo. *Maj.* constat, nam Lex humana debet esse utilis bono communi, ad quod ordinatur: at non erit talis, si non sit accommodata hominum conditioni, & moraliter possibilis majori saltem parti communitatis; nam Lex moraliter impossibilis à paucis observaretur, ac proinde esset in ruinam majori parti eam transgredienti: sicque

que posita hac lege major pars subditorum peior évaderet.

Hoc tamen non debet intelligi de legibus, quæ possunt ferri ex aliqua hypothese voluntaria : sic enim Ecclesia præcipit castitatem perpetuam iis, qui Sacros Ordines suscipere volunt. Sic etiam ex hypothese delicti gravis imponi possunt graves poenæ. Item nec de Regulis Religiosorum ex amore perfectionis spontè susceptis.

Resp. IV. Legislatores humani potest omnibus præcipere actus illos virtutum, qui ad bonum commune expediunt, & ordinariæ facultati communitatis accommodati sunt; & potest prohibere illos actus vitiorum, qui bono communi noxii sunt, & cum morali utilitate Reip. coërceri, ac puniri possunt. Nam potestas ferendi leges hominibus data tantam habet latitudinem, quantam postulat bonum commune, propter quod datur: finis enim est mensura eorum, quæ sunt, & requiruntur ad finem. Cum autem non sit idem finis potestatis ecclesiasticæ, & civilis, unaquæque potest solùm præcipere actus virtutum illarum, quæ suo fini accommodatæ sunt.

Resp. V. Superior habet potestatem obligandi subditos in omni casu, in quo iudicat se posse obligare, quamdiu non est evidens eum falli sic iudicando. Nam bonum commune, & recta gubernatio postulat,

lat, ut hanc potestatem habeat. Alioqui magna daretur subditis licentia Superiorum jussa abnuendi: quod multum obesset rectæ eorum gubernationi, & bono communi.

Q. 3. An Lex humana potest præcipere actus internos?

Resp. I. Lex humana potest præcipere actus internos necessarios, ut actus externi sint in tali specie morali, puta contractus, juramenti, Sacramenti, Orationis, &c. Ita *communiter*. Quia 1. Ecclesia habet potestatem præcipiendi actus externos, qui necessarii sunt, aut valdè expediunt ad rectam gubernationem, bonum commune Ecclesiæ, & cultum Dei convenientem. At actus externi in tali specie morali constituti, tales sunt. Ergo Ecclesia potest ejusmodi actus externos præcipere. Ergo potest etiam præcipere actus internos necessarios, ut illi actus externi sint in tali specie: nam qui potest præcipere aliquid, potest etiam præcipere id omne, sine quo illud esse nequit, alioqui non haberet veram, & efficacem potestatem illud præcipiendi. 2. Ecclesia potest præcipere Sacerdoti, ut verè sacrificet, baptizet, &c. Fidelibus, ut verè orent, contrahant, jurent, voveant, &c. Nam hi actus sunt necessarii, vel valdè expediunt ad bonum commune Ecclesiæ, cultumque in ea debitum.

tum. Ergo Ecclesia potest præcipere intentionem sacrificandi, laudandi Deum, orandi, se obligandi, jurandi, &c. cum sine hac intentione tales actus fieri nequeant.

3. Re ipsâ Ecclesia præcipit Confessionem Sacramentalem validam, ac proinde etiam dolorem internum ad illam requisitum, nam Alex. VII. damnavit hanc propos.

Qui facit Confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesie. Item Ecclesia præcipit promovendis ad Beneficia, & Gradus Theologicos, ut jurent se sincerò animò damnare quinque famosas propositiones in sensu doctrinæ Jansenii: cui præcepto non satisficit, nisi interiùs credant has propositiones hæreticas contineri quoad sensum in libro Jansenii, ut declaravit Clemens XI. in Bullâ *Vineam Domini Sabbatoth* recepta ab Ecclesia.

Resp. II. Ecclesia potest præcipere actus internos necessarios, ut actus externi sint boni, ac honesti. quia 1. Ecclesia habet potestatem præcipiendi actus externos honestos. Nam hæc potestas multum expedit, imò necessaria est ad rectam Ecclesiæ gubernationem, ad cultum Religionis in Ecclesia debitum, & ad bonum animarum. Ergo potest etiam præcipere actus internos ad honestatem illorum necessarios, præsertim cum Ecclesiæ potestas sit spiritualis, & immediatè ordinata ad salutem animarum: Et verò sine hac potestate inanis,

ac nulla esset prior potestas. 2. Reipsa Ecclesia præcipit actus externos ut honestos: sic præcipit Communionem Paschalem honestam, ac religiosam; nam Innoc. XI. damnavit hanc propos. *Præcepto Communionis annua satisfit per sacrilegam Domini manducationem.* Item præcipit Beneficiatis, ut Officium *studiosè, & devotè* celebrent c. *dolentes de celebrat Miss.* & fidelibus auditionem sacri religiosam, & cum attentione interna: undè oppositum damnavit Clerus Gallican. An. 1700. Ecclesia autem dici non potest sibi attribuere potestatem aliquam, quam reipsa à Christo non acceperit; cum semper regatur à Spiritu Sancto, & sit *Columna, & firmamentum veritatis* 1. ad Tim. 3.

Resp. III. Ecclesia potest præcipere actus internos necessarios, ut actus externi sint honesti in tali specie honestatis, seu virtutis. Quia 1. Ecclesia potest præcipere actus internos necessarios, ut actus externi sint honesti, ac boni. Ergo etiam ut sint honesti tali honestate speciali. Quidni enim hoc æquè posset, ac illud, cum utrumque ad cultum Religionis conducatur, & communi Ecclesiæ bono expedire possit? 2. Ecclesia potest præcipere non solum, ut actus externus rectè fiat, sed etiam ut fiat propter talem finem bonum: sic in gravi necessitate, vel periculo communi Episcopi jejunia & preces fidelibus interdum

dum præcipiunt ad avertendam calamitatem publicam, obtinendam pacem, &c. Nec satisfacit tali præcepto, qui jejunit, vel orat ob alium finem licet bonum, cum non faciat id totum, quod præcipitur. Item 3. Reipsâ Ecclesia prohibet, ne actus externi fiant, aut omittantur propter talem finem malum, ut patet ex *Clementina I. De statu Monach.* Ubi excommunicatur Monachus Benedictinus, qui sine licentia Prælati se confert ad curiam animo accusandi Prælatum. Et ex *Clement. I. De heret.* Ubi excommunicantur Inquisitores, qui ex odio, vel amicitia, vel lucricupiditate omittunt contra justitiam, & conscientiam procedere contra aliquem in causa Fidei. Ergo Ecclesia vetare potest, ne actus aliqui fiant ex tali fine, ideoque sint inhonesti speciali inhonestate. Ergo etiam potest præcipere, ut actus externi fiant ex tali fine honesto, ideoque sint honesti tali specie honestatis: nam actus boni sumunt speciem à fine. Ergo Ecclesia potest præcipere actus internos necessarios, ut actus externi sint honesti in tali specie honestatis, seu virtutis.

Porro actus internus ad talem honestatem actus externi necessarius, quantum ad positionem, vel omissionem sui, potest sufficienter innotescere per positionem, vel omissionem actus externi, ad cuius honestatem requiritur: quia cum actu externo
unum

unum eundemque actum totalem constituit, ac proinde posito actu externo in talibus circumstantiis internus rationabiliter præsumitur poni, nisi sufficientia ad contrarium judicandum adsint indicia: omisso autem actu externo, internum omitti certò cognoscitur. Ideoque talis actus internus est sufficienter proportionatus legi humanæ etiam coactivæ.

Q. 4. *An Ecclesia potest præcipere, vel prohibere actus merè internos?*

Resp. Communis sententia negat. Sed afferunt glossa in c. *Cogitationis*. Dist. 1. de pœnit. Adrian. Major, Julius Clarus, Rosella, Albertin. Medina, Cardenas, la Croix, &c. Et probant 1. ex Matth. 28. *quacumque alligaveritis super terram, erunt ligati & in cælo, &c.* quæ verba generalia sunt, & significant amplissimam potestatem à Christo Ecclesiæ concessam, quæ proinde limitari non debet ad actus externos. 2. Quia potestas Ecclesiæ est Spiritualis, & ordinatur immediatè ad salutem animarum, quæ pendet maximè ab actibus internis. Ergo extenditur etiam ad actus merè internos, cum sint materia proportionata fini potestatis Ecclesiasticæ: nam finis cujuslibet potestatis est mensura illius. 3. Ecclesia præcipit directè, & immediatè actus internos, sic c. *Vult. de*
be-

heret. in 6. Papa præcipit Inquisitoribus, ut puram, & providam intentionem habeant. 4. Reipsâ Conc. Trident. Sess. 6. in procæmio prohibet, ne aliter credatur, quàm suo Decreto statuitur. Ergo dissensus merè internus non solum præcepto divino, sed etiam Ecclesiastico prohibetur. 5. Urbanus VIII. mandavit in omnibus, & per omnia servari ab omnibus Rubricas Missalis Romani, inter quas una præscribit, ut Sacerdos *aliquantulum quiescat in meditatione Sanctissimi Sacramenti*; quæ certè meditatio est actus merè internus. 7. Innoc XI. damnavit hanc propos. Michaëlis de Molinos: *Risu digna est Doctrina quadam nova in Ecclesia Dei, animam quoad in terra gubernari debere per Episcopum: Quia Ecclesia non judicat de occultis.* Nec obstat, inquiunt, illud c. *Sicut. 2. de Simon. Ecclesia non judicat de occultis.* Et Cap. *Tua nos. eod. Tit. Nobis datum est de manifestis tantummodo judicare.* Quia ad præcipiendum, & obligandum in conscientia, non necesse est, ut Superior possit cognoscere transgressionem factam; sed sufficit, ut revera velit obligare, seu præcipere: nam hoc ipso culpæ, & pœnæ reatus contrahitur apud Deum, qui vindex est violationis Legum humanarum. Neque, inquiunt, inutilis est hæc potestas circa actus merè internos: nam ut potestas præcipiendi sit utilis, & efficax, suffi.

sufficit, quòd possit obligare in conscientia, & sub culpa à Deo puniendâ; hæc enim obligatio satis per se urget impletionem præcepti, ut patet in Lege naturali.

Imò sunt, qui putant Ecclesiam punire posse poenâ ipso facto latâ actus merè internos v. g. hæresin merè internam, sicut punit occultam, quia ad hoc non requiritur cognitio transgressionis.

Q. 5. An Lex ponit rem præceptam in ea virtute, ex cuius motivo etiam extrinseco præcipitur?

Resp. Aff. Quia 1. omnis actus specificatur à fine etiam extrinseco, propter quem fit. Sic actus, quo quis furatur, ut se inebriet, est in specie furti, & ebrietatis; & furans ex hoc fine magis est intemperans, quàm fur, ut docent Aristot. & S. Thom. Ergo Lex pariter specificatur à fine etiam extrinseco, sicut omnis electio medii specificatur à fine intento: nam Lex æquè finem extrinsecum intendit, & actionem aliquam præcipit, vel vetat tanquam medium ad illum finem. 2. Permutatio beneficiorum ex propria authoritate non est de se mala contra Religionis virtutem, sed solum quia prohibetur ab Ecclesia ex motivo Religionis, & reverentiæ erga res sacras. Item sumptio cibi; vel potûs levissimi ante Communionem est sacrilega, ob
pro-

prohibitionem Ecclesiæ factam ex motivo reverentiæ erga Eucharistiam.

Ut autem præceptum obliget subditum ex illa virtute, ex cuius motivo materiæ extrinseco imponitur, requiritur. 1. Ut Superior declaret, se ex illo motivo præcipere, si non sit aliunde notum: alioqui actus non præsumitur præcipi, nisi ex motivo suo intrinseco, v. g. jejunium ex motivo temperantiæ. 2. Ut velit obligare ad illam virtutem, & rem præceptam facere materiam ejus necessariam; licet enim Ecclesia præcipiat jejunium in Vigilia Nativitatis Christi v. g. non solum ex motivo intrinseco temperantiæ, sed etiam ex motivo extrinseco Religionis, nempe ad honorem Christi; quia tamen obligationem Religionis nobis non imponit, qui isto die non jejunat, peccat solum contra temperantiam.

Q. 6. An qui violat Legem humanam de actu virtutis alicujus, v. g. Religionis, peccat solum contra obedientiam?

Resp. Peccat etiam contra virtutem illam, cuius actus præcipitur. Quia obligatur ad actum virtutis, qui præcipitur, cum præceptum humanum obliget in conscientia. Hinc qui sacrum omittit die Festo, non abstinet à carnibus Feriâ sextâ, pes-

peccat contra Religionem, & temperantiam; & tenetur hæc peccata specie diversa exprimere in Confessione; nec satisfaceret dicendo, se bis peccasse contra præceptum Ecclesiæ,

CAPUT II.

De obligatione Legis humanae.

Q. 1. **A**N Principes Ecclesiastici, & seculares possunt etiam fidelibus ferre Leges obligatorias in conscientia, ita ut earum transgressio sit offensa Dei, etiam mortalis in re gravi?

Resp. Aff. fide constat. Prob. 1. ex 1. Pet. 2. *Subiecti estote omni humanae creaturae propter Deum sive Regi, sive Ducibus...* quia sic est voluntas Dei. Et Rom. 13. *Omnia anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi à Deo; quæ autem sunt, à Deo ordinate sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinatione resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt...* Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ergo qui resistit potestati Civili transgrediendo ejus Legem, resistit Deo, & acquirit sibi damnationem etiam æternam à Deo, ut explicant Patres, & patet ex his verbis: *Ideo subditi estote propter conscientiam.*

entiam. Ergo principes sæculares possunt ferre Leges, quarum transgressio sit mortalis culpa.

Idem à fortiori possunt Principes Ecclesiastici; cum potestas Ecclesiastica sit Spiritualis, & altioris ordinis, & constat adhuc 1. Pro summo Pontifice, nam Christus dixit Petro, & successoribus ejus Joan. 21. *Pasce agnos meos. Pasce oves meas.* Et Mat. 16. *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis.* c. 2. Pro Episcopis; nam Christus dixit reliquis Apostolis, & eorum successoribus Episcopis, Mat. 18. *Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo.* & Luc. 10. *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit me spernit.* & Heb. 13. *Obedite Præpositis vestris.* Item ex Trident. Sess. 7. can. 8. & Sess. 25. de delectu ciborum. & ex c. *Violatores* 25. q. 1. & sequentibus.

Prob. 2. Quia Lex naturalis præscribit, & recta ratio dicitur subditos teneri superiorum præceptis parere: nam esse Superiorem est potestatem, ac auctoritatem habere in alios, qui tanquam subditi debeant illi parere. 3. Qui violat jus alterius in re gravi, hoc ipso Deum graviter offendit. Nam Deus vult, ac jubet, ut suum cuique tribuatur, & graviter vetat, ne graviter violetur jus alterius, cum violare jus alterius sit intrinsecè malum, ideòque pro-

hibitum lege divina naturali. At violans præceptum legislatoris in re gravi, violat graviter jus illius, nempe jus, quod habet exigendi per legem suam aliquid grave, & quo re ipsâ illud graviter exigit. Ergo. Adde: quòd potestas obligandi in conscientia sub mortali sit necessaria ad rectam gubernationem, & efficaciam legum; alioquin innumeræ essent transgressiones occultæ; nec finis legis satis obtineri posset.

Nota Obligare in conscientia est imponere necessitatem agendi, vel omittendi aliquid ad vitandam culpam, & offensam Dei. Obligatio verò in conscientia est talis necessitas.

Q. 2. Quando nam Lex humana obligat sub mortali culpa?

Resp. I. Ex communi ad hoc requiritur materia gravis. Quia 1. potestas humana est limitata, & commensurata exigentiæ, ac capacitati materiæ. 2. Obligare graviter in re ex omni parte levi est contra rectam rationem, bonum commune, & convenientem gubernationem, & in perniciem animarum, imò est injustum: nulla autem est potestas à Deo data hominibus, nisi ad ædificationem, non in destructionem. 3. Lex divina naturalis, & positiva nunquam obligat sub mortali in materia

teria levi sub omni respectu. Item secundum multos requiritur intentio Superioris graviter obligandi, seu exigendi graviter, hoc est, ex tota sua potestate, id quod statuit: quia Superior potest in materia gravi obligare tantum sub veniali. Non tamen requiritur, ut Superior expressè intendat obligare sub mortali. Sed satis est, quòd intendat uti sua tota potestate, & graviter exigat aliquid grave, licet ignoret, quid sit obligatio sub peccato: cum enim potestas Superioris sit à Deo, & Deus jubeat, ut subditi ei pareant, posita gravitate præcepti humani, hoc ipso oritur obligatio gravis, adeoque sub mortali.

Resp. II. Lex obligat sub mortali quoties materia est gravis, & Legislatores absolute præcipit, vel vetat, nec expressè significat, se velle solum obligare sub veniali. Ita omnes. ex Clement. 1. *De verb. signif.* quia tunc Superior potestate præcipiendi utitur sine limitatione, & secundum materiam capacitatem, cui censetur se accommodare. Nisi oppositum declaret: & sic imponit præceptum grave, ideoque graviter obligans.

Cæterum ad gravitatem materiam legis duo requiruntur, & sufficiunt. 1. Ut finis proximus legis, seu id quod proximè intenditur per legem, sit magni momenti. 2. Ut id, quod statuitur, non parum ad illum finem conferat, quamvis sit aliquid in se

leve; sic comestio pomi in paradiso, licet de se levis, tamen erat gravis ratione finis à Deo intenti, nempe ut homo suam subjectionem, & dependentiam à Deo profiteretur. Sic etiam ingressus viri in claustrum Monialium est materia gravis, quia ejus omissio multum confert ad gravia mala avertenda.

Resp. III. Gravitas materiae, & intentio Superioris sufficiens ad obligandum sub mortali cognosci possunt. 1. Ex gravitate verborum, quibus utitur Superior, ut v. g. cum præcipit, vel vetat aliquid sub interminatione divini judicii, vel in virtute obedientiae, vel ex tota sua potestate, &c. Nam gravissima verba non adhibentur à prudenti Superiore, nisi circa materiam gravem, & ad significandam gravem obligationem. Item dum significat se vel se obligare sub gravi culpa. 2. Ex gravitate poenae transgressoribus impositae, qualis est excommunicatio, poena mortis, exilii, carceris perpetui, &c. Nam gravis poena non imponitur justè, nisi pro gravi culpa, quae supponit gravem obligationem præcepti violati. 3. Ex communi prudentum judicio, vel ex consuetudine, quae est optima legum interpret c. 8. de *Consuet.*

Q. 3. *An legislator potest in materia gravi obligare solam sub veniali?*

Resp. Multi afferunt, & videtur communis sententia. Quia 1. Potestas obligandi, quam habet Legislator, est quoad usum in ejus libera voluntate, & sic potest eam applicare prout voluerit. Ergo potest illam applicare ad obligandum solum sub veniali; præsertim cum materia majoris obligationis sit etiam capax minoris; & hoc ad convenientem gubernationem interdum expediat, ne scilicet nimium oneretur conscientia subditorum, qui sufficienter ad talis legis observationem inducuntur per obligationem sub veniali. 2. Multæ leges, ac constitutiones Religiosorum, ut Carmelitarum Discalceatorum à S. Pontificibus approbatæ obligant solum sub veniali in rebus gravibus, ut jejniis, abstinentiis, &c. 3. Lex divina solum præcipit, ut pareatur Superiori quantum, & quatenus præcipit; & ab illa oritur obligatio commensurata voluntati Superioris. Ergo si Superior leviter exigat, & præcipiat aliquid, etsi de se grave, inde oritur solum obligatio levis, & tunc præceptum censetur formaliter leve. 3. Actus liberè agentium non operantur ultra intentionem eorum.

Q. 4. *An Leges fundatae in praesumptione obligant in conscientia?*

Nota. Duplex est praesumptio, altera periculi, seu potentiae, quae frequenter ad actum reducitur; & altera facti, quae factum aliquod in particulari praesumitur. Porro non videtur ulla lex fundari in praesumptione facti, secus de praeecepto particulari. Quare.

Resp. I. Lex fundata solum in praesumptione periculi, semper obligat in conscientia. Quia. 1. Leges illae semper nituntur veritate, ac iudicio certo periculi, ut saepe, vel aliquando contingentis, quod semper verum est. 2. Legislatores intendit per illas obligare, etiamsi eventus periculi non interveniat in aliquo casu particulari. Nam bonum commune postulat, ut omnes, & semper obligentur: aliam non impediretur efficaciter malum, quod saepe evenire posset, etiam cum ejus periculum non perspicitur: & multi, imo plerique sibi falso persuaderent non existare periculum respectu sui: & sic lex paucos obligare conferetur. Hinc lex vetans, & irritans Matrimonia clandestina fundata in periculo fraudis, scelerum, & incommodorum, quae ex illis facile oriri possunt, obligat etiam in casu, in quo ista certo non evenirent.

Resp.

Resp. II. Præceptum fundatum in præsumptione facti, quod in re ipsa supponitur, non obligat in conscientia, non subsistente veritate facti: quia tunc non subsistit fundamentum præcepti, nec proinde obligatio ejus; nec tunc Superior intendit obligare, cum nulla sit ratio obligandi. Sic mulier non tenetur obedire Episcopo præcepti, ut reddat debitum ei, cui ipse præsumit eam esse validè conjunctam, cum tamen non sit propter occultum impedimentum; imò peccaret, si obediret.

Q. 5. An Lex humana potest obligare cum gravi nocumento, seu damno?

Nota. Certum est legem naturalem obligare ad sui observationem, etiam cum damno vitæ in iis circumstantiis, in quibus viget, seu jubet, vel vetat aliquid. Quia non præcipit, nec vetat, nisi id, cujus commissio, vel omissio dedecet naturam rationalem, estque intrinsecè mala. Non licet autem ad vitandam mortem, & quodvis supplicium, facere aliquid intrinsecè malum etsi leve: nam quod est ex natura rei malum, ac illicitum, tale est in quovis periculo, & damno. Item id, quod à Deo præcipitur ut medium absolutè necessarium ad salutem animæ, obligat cum quovis damno temporali etiam vitæ; cum salus æterna sit rebus omnibus temporalibus anteponenda.

F 4

Resp.

Resp. I. Ex communi Sententia leges humanae non obligant plerumque, seu ordinariè, cum gravi nocumento, seu damno, quod per accidens conjunctum est actui præcepto. Prob. i. ex c. 2. de observat. jejun. Ubi statuitur infirmos esse immunes à jejunio, cum non subjacent legi necessitas. Et exc. 4. de regul. juris. ibi: Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum. Nam & sabbatum custodiri præceptum est: Machabei tamen sine culpa sua in sabbatho pugnabant. Sic & hodie, si quis jejunium fregerit egrotus, reus voti non habetur. 2. Ex praxi Ecclesiae, & consensu omnium, præcepta audiendi sacrum, jejunandi, recitandi horas, &c. non obligant cum gravi incommodo, seu damno. 3. Leges divinae merè positivæ, quæ strictius obligant quàm humanae, non solent obligare cum gravi nocumento. Nam Christus Mat. 12. approbat factum Davidis, qui in necessitate gravi comederat Panes Propositionis, quorum esus lege divina erat laicis prohibitus. Item lex de integritate confessionis ex communi non obligat cum gravissimo damno confessioni extrinseco. 4. Ex c. erit Dist. 4. Lex debet esse possibilis secundum hominum naturam, & consuetudinem. Sed ex S. Antonin. I. p. tit. 3. c. 10. §. 10. Impossibile est, quod vix possibile est, ut putà nimiam habens difficultatem. 5. Ordinariè

nariè ad bonum commune, & ad finem legum illarum assequendum sufficit, si illæ obligent, ac servantur communiter, & extra casus extraordinarios gravis periculi, ac damni: unde Legislatores prudentes censentur obligare cum hac moderatione, & benivolentia: aliàs sine causa sufficiente exponeret subditos morali periculo peccandi.

Dixi *ordinariè*: ob sequentes responsiones.

Resp. II. Ex communi, Lex humana, cui periculum gravis damni est accidentarium, observari debet aliquando per accidens cum quo vis damno temporali, etiam vitæ, quod scilicet omitti non potest sine contemptu legitimæ potestatis, vel religionis, aut scandalo gravi. Quia lex humana, vel saltem divina naturalis tunc obligat ad tuendam, & non contemnendam, etiam exterius tantum Religionem, & potestatem publicam, quæ præponderat bono vitæ privati. Quippe ad bonum commune pluris refert Religionem, & potestatem legitimam non contemni, ac scandalum omitti, quàm privati vitam servari. Dixi *saltem naturalis*. Nam contemptus etiam externus legis, & potestatis legitimæ, vel Religionis, & scandalum sunt intrinsecè mala, ideoque Lege naturali prohibita. Quare Machabæi elegerunt potius mori, quàm manducare

carnem suillam in contemptum legis veteris 2. Machab. 7. Hinc quamvis juxta multos liceat Catholico transeunti per loca Hæreticorum comedere carnes die aliàs vetito, ne si abstineat, prodat se Catholicum, & idè de vitâ periclitetur, eò quòd præceptum Ecclesiæ non obliget cum tanto damno; tamen si quis ab Hæretico cogere-
retur ad comedendas carnes die vetito, ut ostenderet hoc facto se despiciere Ecclesiasticam legem, seu potestatem, teneretur subire mortem potius, quàm comedere. Nec excusaretur, & sic declararet se non comedere carnes in contemptum Ecclesiæ, sed propter necessitatem ad vitandam mortem: nam tunc adhuc esset contemptus externus legis, qui semper est intrinsicè malus. *De Lugo.*

Resp. III. Ex communi, Lex humana potest per se obligare cum periculo, & damno etiam vitæ. Quia in quavis communitate perfecta est tota potestas ad suam conservationem, & ad bonum commune necessaria. Nam Deus ut author naturæ, cujuslibet communitatis civilis gubernationi, ac communi bono, & Christus Ecclesiæ bono, ac recto regimini sufficientissimè providit. Ergo in quavis communitate perfecta est potestas præcipiendi actus ad suam conservationem, & bonum commune necessarios, quamvis annexum habeant vitæ periculum; cum aliunde æ-
quum

quum sit pro totius salute partem periculo obijcere. Sic Episcopus potest obligare Vicarium, mortuo Parocho, ad non deserendum Parochianos tempore pestis: Dux milites ad servandam stationem, vel irruendum in hostes cum certo mortis periculo &c.

Resp. Lex autem humana tunc maximè per se obligat cum periculo vitæ, quando tale periculum per se actui præcepto conjunctum est. Sed tunc ad justitiam legis requiritur, ut res præcepta sit gravis, & necessaria ad conservationem, vel bonum statum Reip. Nam Resp: non habet Dominium, sed solum convenientem usum vitæ civium.

Q. 6. An & qualis promulgatio requiritur, ut Lex obliget?

Not. Promulgatio Legis est Legis publicatio, seu publica denuntiatio facta nomine Principis, per quam Lex subditis innotescere potest. Fit autem vel voce Præconis, vel affixione legis scriptæ in loco publico, vel alio simili modo. Unde differt à divulgatione, quæ est promulgationis extensio, qua scilicet legis jam promulgatæ notitia extenditur ad omnes, aut saltem ad majorem partem subditorum.

Resp. I. Ex communi, ut Lex obliget, requiritur sufficiens promulgatio. Quia
I. Lex

1. Lex non potest obligare communitatem, nisi ipsi sic proponatur, ut ab ea cognosci possit. Nam nemo potest obligari ad aliquid incognitum; cum rei incognitæ observationem velle nemo possit. At Lex non potest sic proponi communitati, nisi sufficienter promulgetur, & notitia illius fiat aliquo modo publica, ut patet. 2. Lex est regula publica actuum: nam est regula actuum communitati propter bonum commune præscripta à Superiore ejus curam gerente. At regula publica debet publicè proponi, & applicari ad hoc, ut subditi teneantur ei se conformare: sicut regula privata debet saltem privatim applicari ad hoc, ut privatus ei se conformare teneatur. Enimverò quævis regula, nisi sufficienter regulabili applicetur, & quidem modo sibi proportionato, nullum habet effectum. Quare promulgatio vel est complementum essentialis legis, vel saltem conditio essentialiter requisita, ut Lex actu obliget.

Hinc si Titius certò sciat legem aliquam esse latam, & jussu Principis triduo promulgandam, non obligatur ad illam, donec re ipsa promulgata sit. Nam Lex, cum sit præceptum commune latum pro tota communitate, non potest ullum membrum particulare obligare, quin obliget communitatem: hanc autem non obligat, nisi publicè proposita sit, ideòque promulgata.

Resp.

Resp. II. Ad promulgationem sufficientem nulla certa solemnitas, seu nullus modus determinatus promulgationis ex natura rei requiritur. Quia ex natura rei sufficit, quod Lex sic proponatur, ut possit facile pervenire ad notitiam subditorum. Hinc ex natura rei sufficit, quod Lex publicè denuntietur in curia, seu in civitate, in qua residet Princeps: nam Lex ibi denuntiata potest facile in subditorum notitiam pervenire, ob frequentem ad sedem Principis recursum, & concursum ex civitatibus omnibus ei subjectis.

Ad promulgationem verò ex jure positivo requisitam talis debet esse publicatio, qualis vel ex Lege positiva, vel ex consuetudine, vel ex legislatoris voluntate præscribitur. Cum ergo circa hoc diversæ in diversis locis solemnitates, & conditiones vel consuetudine, vel lege determinatæ sint, si earum aliqua omittatur, non censetur Lex legitimè promulgata.

Resp. III. Ut Leges imperiales obligent provincias, debent in illis singulis promulgari. Imò non obligant in provincia, nisi post duos menses à promulgatione ibi factâ; ex Authent. *Constitutiones*. Secundùm Doctorum interpretationem, & consuetudinem. Idem est de legibus latis à Regibus, & Principibus Imperatori subjectis, ac de imperialibus: quia illi principes non acceperunt ab Imperatore potestatem ferendi

rendi

rendi leges, nisi secundum jus commune Imperii, & juxta modum, quem servant ipsi Imperatores in legibus suis ferendis.

Resp. IV. Leges Regum, & Principum Imperatori non subjectorum, ut obligent, non requirunt promulgationem in singulis Provinciis, nec duos menses post illam; sed sufficit, ut fiat promulgatio in uno loco, ex quo ad alia loca divulgetur; nisi aliud exigat Lex, vel consuetudo. Quia talis promulgatio ex natura rei sufficit ad obligandum subditos; & aliunde illi Principes non tenentur legibus Imperatoriis. Ferè tamen ubique viget consuetudo, aut Lex Regni, ut Reges, qui habent plures Provincias, curent suas leges in singulis Provinciis promulgari, neque aliter eas obligent. Sic in Gallia Regiæ leges dicuntur non obligare, nisi referantur in acta Curiarum Supremarum.

Resp. V. Lex humana, quæ in uno loco promulgatur, non statim incipit ubique obligare: sed solum in unoquoque loco obligat actu elapso eo tempore, quo legis promulgatæ notitia ad illum ordinario modo pervenire potuit. Prob. 1. ex Bulla, *Sicut* ad calcem Con. Trident. ubi Pius IV. ait. *Jure etiam communi sancitum est, ut constitutiones novæ vim non nisi post certum tempus obtineant.* 2. Quia Lex in uno loco promulgata non est sufficienter denunciata in omnibus aliis locis, nisi post elap.

elapsum tempus sufficiens, ut notitia legis promulgatæ pervenire possit ad omnia illa loca, ut patet.

Nota. Licet ignorantes invincibiliter legem promulgatam, & divulgatam ab ejus transgressione excusentur; tamen si Lex illa statuatur aliquid de esse morali rerum, vel personarum, irritando, inhabilitatem inducendo, habet omnem effectum suum circa illos præter imputabilitatem ad culpam; ut patet in legibus de impedimentis Matrimonii, de irregularitatibus spuriorum, &c. Quia tales effectus non supponunt culpam, & finis illarum legum postulat, ut habeant talem effectum circa omnes.

Q. 7. An ut leges Papa obligent in Provinciis, debent esse in illis promulgatæ?

Resp. Non pauci censent leges Papæ debere in singulis Provinciis promulgari, ut in illis obligent, nisi in illis usu receptæ sint, vel Papa expressè declaret velle se obligare omnes ubique fideles post promulgationem Romæ factam. Quia Ecclesia Jus civile servat, ubi ipsa nihil aliter instituit, ex c. 1. *De novi oper. nunt.* ubi Lucius III. ait: *sicut leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum statuta Canonum Principum Constitutionibus*

bus adjuvantur. At juxta Jus civile Lex non obligat Provincias singulas nisi in illis sit promulgata, nec Eccle. a aliter de suis legibus statuit. Enim verò, inquit, suavitas, & benignitas regiminis Ecclesiastici hunc modum obligandi, quem servant leges civiles, postulant; nisi aliqua urgens causa compellat Papam ad obligandum omnes post Romanam promulgationem.

Plures verò docent Leges Pontificias Romæ tantum promulgatas obligare in Provinciis omnes, ad quorum notitiam venerint, secluso Privilegio, vel legitima consuetudine in contrarium. Probant 1. Quia ex natura rei sufficit unica promulgatio Romæ facta, cum per eam Lex possit innotescere in omnibus Provinciis, & aliunde Ecclesia nil plus statuit. 2. Ex praxi, & consuetudine Curie Romanæ, in qua Provinciarum causæ & lites definiuntur juxta Leges Pontificias Romæ tantum promulgatas. 3. Pleræque Decretales Corpori Juris insertæ, non sunt promulgatæ in Provinciis, & tamen in iis obligant. 4. Pius IV. in Bulla *Sicut* cit. Declarat Decreta Conc. Tridentini ad reformationem, & disciplinam spectantia ubique incepisse obligare Kalendis Maii an 1564 post promulgationem Romæ factam. Et Sixtus V. in Constit. de habitu, & tonsurâ Clericorum, non requirit aliam promulgationem, quàm quæ Romæ facta est; & tamen vult
omnes

omnes ultra montes constitutos obligari intra octo menses à die publicationis Romæ faciendæ.

Nec obstat Lex civilis. Nam Papa non subijcitur legibus imperatoriis in usu suæ jurisdictionis, quam à Christo immediatè accepit; & dispositio illa Juris Cæsarei repugnat consuetudini Ecclesiæ. Equidem leges Civiles adhibentur ab Ecclesia in causis decidendis, quando sunt conformes æquitati, ac rectæ rationi, & desunt leges Canonice: quia requiritur aliqua regula decidendi causas, & tunc nulla aptior videtur lege civili.

Alii docent spectandum esse usum singularum regionum, quia modus promulgationis sufficientis ad obligationem legis usu determinari debet, cum nil de eo lege statutum est.

Q. 8. An, ut Leges humane obligent, requiritur acceptatio, seu consensus majoris partis communitatis?

Resp. Neg. Quia 1. potestas legislativa absoluta, quæ residet in Principe, est etiam potestas præcipiendi, obligandi, & exigendi legis observationem: alioquin solum esset potestas consulendi, vel proponendi subditis, num velint aliquid facere, aut omittere. 2. Obligatio obediendi necessario oritur ab authoritate Superioris, non

Tom. 1.

G

à consensu subditi: alioqui subditus nolens obedire Superiori non peccaret. 3. Præceptum particulare Superioris absolutè impositum obligat subditum independentè ab illius acceptatione: aliàs potestas præcipiendi esset inefficax, & inutilis. Ergo pariter Lex, quæ est præceptum commune, obligat communitatem independentè ab illius consensu: sicut enim quantum ad vim obligandi se habet præceptum Superioris ad inferiorem, ita & Lex Principis ad communitatem, cum sit ejus Superior. 4. Legislatores supremi possunt cogere, imò sæpè pœnis cogunt subditos ad legem recipiendam, & servandam; & hi nequeunt sine culpa resistere; nam ex Rom. 13. *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt ipsi, sibi damnationem acquirunt.* 5. Alex. VII. damnavit hanc propos *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem à Principe promulgatam.*

Notanda sunt sequentia 1. Hoc intelligi debet de legibus absolutè latis, & cum intentione statim obligandi: nam si Legislator supremus nolit obligare ante consensum majoris partis communitatis, Lex non obligat nisi post illum. Quia cum Lex pendeat à voluntate Legislatoris, ipse est præfinire tempus, & conditiones, quibus vult ad illam subditos obligari. Intentio autem Legislatoris cognoscitur vel

ex

ex ipsius verbis, vel ejus modo agendi, vel ex usu. Quare si post legis promulgationem puniat ejus transgressores, non expectato consensu majoris partis, signum est non requirere talem consensum, ut Lex obliget. 2. Si Lex promulgata non observetur à majore parte communitatis, tunc si Legislator id sciat, & taceat, censetur consentire, ut non servetur nec obliget. Nam *qui tacet consentire videtur* Reg. 43. Jur. in 6. Si verò urgeat observationem legis, v. g. puniendo violatores, singuli tenentur eam servare: nam per aliorum resistantiam Legislator non amittit jus obligandi; & consuetudo nil potest contra legem, nisi sit legitimè præscripta, nec est legitimè præscripta quamdiu Legislator ei resistet. 3. Si Legislator ignoret legem non recipi, nec servari, à majore parte communitatis, Lex obligat, donec legitimè præscripta sit, nisi lata sit sub conditione saltem tacita acceptionis; cùm Lex absolutè late obliget omnes independentè à consensu subditorum. 4. Ut Lex censeatur recepta, & vigere sufficit consensus tacitus majoris partis subditorum. Nam major pars prævalet minori, & quod fit à majori parte, censetur fieri à tota communitate. Imò sufficit quòd recipiatur à dignioribus reip. quales sunt Præsides, & Senatores. In dubio autem an Lex recepta sit, præsumi de-

bet pro ipsa : quia in dubio factum præsumitur, si jure faciendum erat.

CAPUT III.

*De modo, quo observandæ sunt
Leges.*

Q. I. An ad satisfaciendum præcepto requiritur intentio illi satisfaciendi?

Not. Certum est requiri intentionem faciendi opus, quod præcipitur. Quia actus lege præscriptus est actus humanus, qui est essentialiter voluntarius, ac liber; nam Lex hominibus imponitur non brutorum more, sed humano modo implenda. Actus autem non potest esse voluntarius sine voluntate illum ponendi. Hinc per actus merè coactos non satisfit præcepto: sic si quis omnino invitus cogereretur manere in templo tempore sacri, non impleret præceptum de audiendo sacro, nisi vellet attendere, & re ipsa attenderet ad sacrum. Eidem quoque non satisfaceret, qui ingressus templum solo animo meditando divina, ibi maneret in meditatione defixus toto sacri tempore, sine ulla intentione audiendi sacrum, & attendendi ad illud, Quia non poneret voluntariè actum præceptum, cum non habeat voluntatem audiendi

diendi sacrum, sed solùm dandi operam meditationi.

Resp. I. Ut satisfiat præcepto negativo nulla requiritur intentio. Quia per tale præceptum non exigitur actus, aut omissio libera, sed solùm prohibetur actus humanus liber, v.g. ne quis furetur. Hinc licet aliquis nunquam cogitasset de furto, & sic ab eo abstinuisset, non censebitur violasse legem furtum vetantem.

Resp. II. Ut satisfiat præcepto affirmativo non requiritur intentio expressa ei satisfaciendi, sed sufficit implicita, vel interpretativa contenta in voluntate faciendi actum præceptum, quæ non excludat intentionem implendi legem. Quia Lex non præcipit positionem actus ut præcepti, vel ex intentione ei satisfaciendi, sed ut actus voluntariè fiat; nec ullibi major obligatio reperitur. Unde si ignorans præceptum rem præceptam liberè faciat, verè illud implet: sic qui ignorans, vel non advertens ad diem festum, interest devotè sacro, non tenetur aliud audire, postquam resciverit esse festum. Imò secundùm multos satisfacit præcepto, qui voluntariè facit rem præceptam animo expresso non ei satisfaciendi per illum actum: v. g. qui sacrum audit die Festo præcisè, ut privatæ suæ devotioni indulgeat, proponens aliud audire ad satisfaciendum præcepto Ecclesiæ, jam huic satisfecit, nec tenetur aliud

facrum audire, nisi ex errore putet se ad id obligari. Quia revera implet præceptum, qui facit voluntariè actum præceptum, nam nil aliud præcipitur. Voluntas autem non satisfaciendi præcepto per executionem voluntariam actûs præcepti inefficax est: nam non destruit voluntatem efficacem faciendi id, quod præceptum est, ideóque verè satisfaciendi præcepto.

Illud verò Axioma, *Actus agentium non operantur ultra intentionem eorum*, verum est duntaxat respectu eorum, quæ ab intentione agentium pendent, ut sunt v. g. contractus. At non pendet ab eo, qui voluntariè actum præceptum posuit, ut per hoc non satisfecerit præcepto:

Aliud dicunt de Voto, quia vovens sibi imposuit obligationem voti, & in hoc casu vult eam retinere, ac prorogare, sicque se obligare ad aliud sacrum audiendum: nam cum impositio obligationis in voto sit à voluntate, pendet à voluntate, ut eam proroget. At cum impositio præcepti, & ejus obligatio non pendeat à voluntate subditi, non pendet etiam ab eo, ut illam proroget, vel non impleat, cum voluntariè actum præceptum posuit. Azor tamen, & alii negant tunc impleri præceptum, quia voluntas est contraria implementationi præcepti. Præceptum autem non impletur solo factó, & opere cum positiva & expressa voluntate non implendi. Sed
re-

responderi potest talem voluntatem esse inefficacem, ac proinde non repugnare efficaciter impletioni præcepti, nec illam impedire. Id videtur certum, talem teneri saltem congruo tempore mutare intentionem, vel saltem judicare, se satisfacisse præcepto per actum positum.

Q. 2. An ad satisfaciendum legi debet intendi finis Legis?

Not. Duplex est finis, & modus legis, nempe intrinsecus, & extrinsecus. Finis legis intrinsecus est id, ad quod Legislator sua lege intendit obligare: unde est id, quod re ipsa per legem præcipitur, vel prohibetur. Extrinsecus est id, ad quod res præcepta dirigitur, & ordinatur à Legislatore. Modus autem intrinsecus est ille, sine quo substantia rei præceptæ impleri nequit, ut attentio interna in oratione: extrinsecus est is, sine quo substantia rei præceptæ poni potest.

Resp. I. Sine fine, & modo intrinseco legis non impletur præceptum, ut patet ex eorum notione. Unde uterque cadit sub præceptum.

Resp. II. Si finis extrinsecus, ad quem ordinatur actus præceptus, præcipiatur à Superiore, non satisfacit præcepto, qui illum sibi non proponit. Quia tunc non facit id totum, quod præcipitur; & finis ille

est etiam materia legis. Finis autem præcipi censetur, quoties præcipitur actus faciendus ob certum finem in lege expressum. Hinc si jejunium, vel oratio præcipiatur v. g. ad avertendam calamitatem publicam, jejunans, aut orans, sed non ex hoc fine, non satisfacit præcepto.

Resp. III. Si finis extrinsecus à Legislatore intentus non præcipiatur, satisfacit præcepto, qui opus præceptum exequitur, & si finem illum non intendat. Quia talis implet id totum, quod præcipitur, tunc enim solum præcipitur voluntaria executio operis. Equidem lex omnis dirigit ad finem, sed non omnis est de fine ipso. Unde finis præcepti non cadit sub præceptum, quando finis distinguitur ab opere præcepto, nec præcipitur intentio ipsius finis. Hinc satisfacit præcepto jejunii, qui unicam refectionem ex cibis licitis sumit, licet non intendat macerare corpus: quia hæc intentio non præcipitur ab Ecclesia.

Q. 3. An satisfacit præcepta, qui opus illius exequitur actu ex fine, vel circumstantia malo?

Not. Agitur hinc de lege humana. Nam Lex naturalis prohibet quemlibet finem, & modum agendi pravum, utpote dissensu naturæ rationali, præcipitque finem

nem honestum, & modum convenientem in omnibus actibus liberis; nam præcipit, ut homo semper vivat, seu agat honestè, id est, decenter, ac conformiter naturæ suæ rationali, quâ rationalis est, ac proinde præcipit id omne, quod necessarium est ad sic agendum. Sed ad agendum honestè, & decenter naturæ rationali ut rationali, necesse est, ut non solum actus præceptus fiat, sed etiam ut modo convenienti, in circumstantiis debitis, & propter finem honestum fiat. Quare homo lege naturali tenetur observare omnia præcepta humana rectè, convenienter, & ob finem honestum, ideòque actu bono, & honesto.

Resp. I. Non satisfacit præcepto, qui facit opus cum peccato repugnante substantiæ præcepti, aut illud facit sine ea honestate, ac rectitudine, quæ à Superiore expressè præcipitur, vel essentialis est actui præcepto: nam tunc non fit id totum, quod præcipitur.

Resp. II. Quando honestas, ac rectitudo non est essentialis actui externo, neque expressè præcipitur à Superiore, sine ea satisficit præcepto humano. Quia tunc sine ea ponitur id totum, quod præcipitur ab homine; & actus vitiatur tantum per peccatum præcepto accidentarium: unde retinet bonitatem, ac speciem moralem objectivam lege intentam. Sic miles fortiter

pugnans ex vana gloria adimplet præceptum Ducis, licet peccet contra legem naturalem ob finem malum. Item quando actus vitiatur solum ratione motivi cujusdam extrinseci venialiter mali impulsivi, vel se habentis solum concomitanter, tunc satisficit præcepto. Sic qui devotè, & attentè sacrum audit ex motivo intrinseci religionis, licet concomitanter moveatur, aut priùs impellatur ex vana gloria, satisfacit præcepto Ecclesiæ: nam ponit liberè actum religionis præceptum ex proprio motivo finali.

Q. 4. An per unum eundemque actum possunt impleri plura præcepta?

Resp. I. Non possunt, nisi constet talem esse intentionem præcipientis. Quia Superior aliquid præcipiens, censetur exigere aliud, quàm quod jam aliàs debitum est. Alioquin sæpè non assequeretur finem à se intentum, & frustra imposeret novam obligationem. Sic poenitens præcepto jejunandi à Confessario imposito non satisfacit per jejunium jam ex voto, vel præcepto Ecclesiæ debitum. Quia Confessarius censetur obligare ad opus aliàs non debitum, utpote de novo punitivum, nisi aliud exprimat. Item si obligatio per se postulat aliud opus, quàm quod jam debitum est, tunc requiruntur plures actus,
ut

ut semper contingit in materia justitiæ, ubi semper attenditur æqualitas rei ad rem: sic qui centum ex duplici titulo justitiæ, puta ex damno illato, & exemptione, bis debet, non satisfacit duplici illi obligationi dando solum centum, nam non esset æqualitas solutionis ad debitum.

Resp. II. Si prudenter existimetur Superior concedere, ut per unum actum satisfiat duplici præcepto, tunc satisfiat. Quia obligatio ad unum, vel plures actus pendet ab ejus voluntate: sic in Jubilæis satisfiat jejuniis à Papa præscriptis per jejunia quatuor temporum tunc occurrentia. Intentio autem superioris cognosci potest, vel ex circumstantiis, sine, ac naturâ operis præscripti, vel ex communi usu, ac interpretatione, sic si Confessarius injungat auditionem sacri singulis diebus per mensem, pœnitens satisfacit, unum sacrum diebus festis audiendo: quia in his circumstantiis non censetur Confessarius intendere, ut pœnitens bis sacrum audiat eodem die, nisi hoc exprimat. Econtra si injungat operario, ut sacrum omnibus diebus festis audiat per annum v. g. hic tenetur bis sacro interesse, quia talis est mens Confessarii, quæ ex natura satisfactionis colligitur.

Ut plurimum autem duo præcepta uno actu implentur, quando idem eadem die ex eodem motivo præscribunt. Sic die

Festo

Festo in Dominicam incidente unius Missæ auditione impletur duplex præceptum: alias regulariter Superior plures actus exigit, nisi contrarium explicet; & in dubio plures velle censendus est, quia tunc interpretatio fieri debet ex communiter contingentibus juxta Reg. 45. Jur. in 6. *Inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.* Hinc si vovisses dare eleemosynam, & Confessarius eleemosynam etiam injunxisset, non satisfaceres dando unicam.

Q. 5. An eodem tempore pluribus præceptis satisfieri potest per plures actus?

Resp. Communiter asserunt, modo unus actus non impediatur alium, nec attentio uni debita tollat alteram. Quia tunc eodem tempore potest fieri id totum, quod præscribitur per plura præcepta; cum in præceptis non præscribatur diversitas temporum. Sic ex communi, qui die Festo tempore sacri recitat horas cum intentione, & attentione debita, satisfacit præcepto Missæ, præcepto recitandi horas: Nam ad utramque obligationem implendam sufficit attentio ad Deum, mysteriave divina.

Q. 6.

Q. 6. *An peccat, qui ponit voluntariè
impedimentum impletioni Le-
gis?*

Resp. I. Peccat, qui illud apponit dire-
ctè, & ex intentione non implendi Legem.
Patet: nam is habet voluntatem non ser-
vandi Legem, & gerit pravum affectum
erga illam, agitque in illius fraudem. Lex
autem prohibet pravum affectum erga il-
lam, & ne quid in ejus fraudem fiat.

Resp. II. Peccat contra præceptum, qui
ejus observacioni impedimentum infert
per actionem non necessariam eo tempo-
re, quo urget præceptum, vel paulò antè,
aut tunc non removet impedimentum, cum
potest sine gravi damno. *Ita communi-
ter.* Quia Lex præscribens aliquid, simul
virtualiter vetat id omne, quod cum a-
ctione, vel omissione præscripta incom-
possibile est, ideòque positionem impedi-
menti; alioquin non esset per se efficax:
& præcipiens finem, simul præcipit media
necessaria ad talem finem, saltem si non
nimis difficilia sint: at remove, & non
inferre impedimentum est medium neces-
sarium impletioni Legis. Ergo.

Hinc 1. qui die jejunii pilâ ludit cum ea
defatigatione, quæ reddat illum impoten-
tem jejunare, peccat contra præceptum
jejunii. 2. Qui die Festo se inebriat, ita,
ut sacrum audire nequeat, peccat contra
so.

fobrietatem, & contra præceptum audiendi Sacrum. 3. Excommunicatus tenetur, quantum potest absolutionem sibi comparare ad communicandum in Paschate, imò & ad Sacrum audiendum diebus Festis, &c. cum hujus impedimenti remotio necessaria sit ad implendum præceptum, & aliunde non sit nimis difficilis, imò ad eam jam teneatur.

Resp. III. Materię præceptæ gravitas, vel necessitas potest esse tanta, ut præceptum obliget ad nunquam apponendum impedimentum ejus observationi, etiam multo tempore antequam urgeat, ad tollenda impedimenta etiam remota, & ad adhibenda media difficilia: ut patet in iis, quæ sunt necessaria ad salutem, ad honestatem morum, & ad bonum commune.

Q. 7. An, qui non potest totum opus præceptum implere, tenetur ad partem, quam potest?

Resp. Aff. Si præceptum sit de re divisibili: quia 1. Innoc. XI. damnavit hanc Propos. *Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas horas, ad nil tenetur; quia major pars trahit ad se minorem.* 2. Tunc præceptum utpote dividuum obligat ad omnes, & singulas partes, etiam seorsim sumptas; cum

cum singulae seorsim faciant ad finem præcepti; nec est causa sufficiens excusans à parte possibili, quæ est utilis fini. 3. Qui non potest totum debitum solvere, tenetur ad partem, quam potest, si hæc sit divisibilis à toto. 4. Sicut *Utile non debet per inutile vitiari.* ex Reg. Jur. 37. in 6. nec possibile per impossibile: ita porrò hæc regula, *Accessorium sequitur principale*, non valet in omnibus, nec habet locum, dum principale, & accessorium sunt divisibilia, & in accessorio reperitur aliqua ratio ipsius principalis; vel ubi est diversa utriusque ratio. Sic qui promittit equam cum suo pullo, si equam dare non potest, quia mortua est, tenetur dare pulum. Deinde pars non est propriè accessorium respectu totius.

Q. 8. *Quid agendum, quando simul occurrunt duo Præcepta, quæ simul servari nequeunt?*

Resp. Per se loquendo servandum est majus præceptum; quia prævalet minori, & gravius obligat, unde tunc minus obligare desinit. Præceptum autem naturale, cum sit de rebus ex natura sua ad morum honestatem necessariis, præponderat præcepto merè positivo etiam divino: divinum humano, cum Deus sit superior homine: præceptum Supremi Principis præ-

præcepto Superioris subordinati : præceptum altioris virtutis præcepto virtutis inferioris : præceptum negativum affirmativo, quia illud obligat semper, & pro omni tempore, *nec sunt facienda mala, ut eveniant bona.* Rom. 3.

Hinc si die Festo infirmus tuâ operâ egeat tempore Sacri, teneris ei opitulari. Quia præceptum divinum naturale charitatis, quæ est virtus omnium præstantissima, prævalet omnibus aliis præceptis. Quod si minus præceptum notabiliter nobiliori præferas, peccas mortaliter, quia excessus est notabilis: ideoque gravis est inordinatio, à qua tamen sæpè excusat ignorantia in rudibus.

Dixi per se loquendo. Nam interdum servari debet præceptum inferius, ut cum hujus materia gravis concurrat cum materia levi præcepti majoris. Sic non debes omittere Sacrum die Festo ad levandam levem molestiam infirmi tua ope tunc non graviter indigentis.

CAPUT IV.

De Subjecto Legum.

Q. I. **Q**uam Legibus humanis subjiciuntur?

Resp. Ex communi, omnes, & soli adulti subditi, Prob. I, quoad omnes, & so-

solos adultos, saltem qui non fuerint perpetuò amentes. Quia illi omnes, & soli sunt capaces cognitionis, & directionis humanæ, & libertatem habent saltem habitualem.

2. Quoad subditos, quia jurisdictio non potest exerceri nisi in subditos, & nemo habet jus præcipiendi, nisi subditis. c. 21. *De sent. excom.* cum potestas præcipiendi subjectionem in aliis essentialiter connotet, & inferat.

Hinc *Resp.* I. Infantes legibus humanis præceptivis non obligantur: unde secluso scandalo licet eis dare carnes comedendas die veneris. Idem multi docent de perpetuò amentibus; quia sentiunt eandem esse rationem pro illis, & videri sicut infantes. Sed negat Sanchez asserens hoc inter illos discrimen, quòd infantes ea ætate suapte naturâ usûs rationis incapaces sint: at perpetuò amentes, ubi jam infantia ætatem excedunt, suapte naturâ usûs rationis capaces sunt, & ex quodam solo accidenti eo privantur, quamvis ob defectum deliberationis à legis transgressione excusentur perinde, ac ignorantes invincibiliter. Porro constat non licere eos, uti nec infantes, excitare ad iram, libidinem, blasphemiam, & alia intrinsecè mala: nam excitans censeretur causa moralis, ac principalis horum actuum intrinsecè deformium, & ex objecto malorum,

H atque

atque amentis operâ uti velut instrumento ad illos.

Resp. II. Pueri saltem anno septimo completo obligantur præceptis, quorum materia eorum ætati congruit, ideóque tenentur ad auditionem Missæ, Confessionem, abstinentiam à carnibus, &c.

Resp. III. Ebrii; & ad breve tempus delirantes tenentur legibus: quia sunt in statu habituali usûs rationis, licet per accidens pro aliquo tempore impediti; & fuere aliquando obligati lege, quæ semper eandem vim obligandi retinet: unde non licet eis dare carnes comedendas die vetito, cum hæ sint illis prohibitæ.

Resp. IV. Infideles tenentur omnibus præceptis Evangelicis; quia subditi sunt Deo: non tamen legibus Ecclesiasticis ex c. 8. *De divort.* quia nemo est subditus Ecclesiæ, nisi per Baptismum. Ad utrasque leges hæretici obligantur; quia sunt subditi Deo, & Ecclesiæ, quamvis rebelles.

Q. 2. *An exempti à jurisdictione legislatoris, obligantur illius legibus ex vi illarum, si in ejus territorio habitent?*

Resp. Neg. Quia exempti non sunt subditi legislatoris; nam desinunt esse subditi hoc ipso, quòd ab ejus jurisdictione exemptantur, secundùm id scilicet, in quo eximuntur.

muntur. At legislator non potest obligare suis legibus nisi subditos, cum careat jurisdictione in non subditos.

Quare Religiosi exempti non obligantur legibus Episcopalibus, aut Synodalibus, imò nec Decretis Synodi Provincialis, ut declaravit S. Congregatio apud Fagnan. in c. *sicut olim*; nisi in casibus, in quibus à jure communi, Conc. Tridentino, & summis Pontificibus potestas in ipsos specialiter Episcopis, aut Concilio Provinciali concessa est. Quia scilicet Religiosi illi sunt exempti à jurisdictione Episcopali. Ex decreto autem Trident. sess. 25. c. 12. tenentur servare Censuras, & Interdicta ab Episcopis lata, & Festos dies ab illis præscriptos. Imò juxta Vasquez, Sanchez & alios tenentur jure naturali, & ex æquitate servare præcepta Episcoporum spectantia ad communem observantiam, & totius populi devotionem, in iis, quæ statui, & Privilegiis Regularium non adversantur, ut jejunia, preces ad causam publicam: nam licet sint exempti, sunt tamen pars illius communitatis, & ejus commoda participant.

Item omnes exempti, sed præsertim Regulares, qui ex suo instituto incumbunt in salutem proximi, debent Episcopos ut Principes Ecclesiæ, & *Successores Apostolorum positos à Spiritu S. regere Ecclesiam Dei.* (Trid. sess. 23. c. 4.) *lingulari*

honore, reverentiâ, & amore prosequi, & eorum statuta ad rectam administrationem Sacramentorum Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, & ad bonum animarum Diœcesis spectantia diligenter servare, & in hoc cœteris exemplo præluere: nam hæc est voluntas Dei, nec aliàs possunt in salutem proximi utiliter incumbere. Et ideò hoc magnoperè verbo, & exemplo commendarunt Sanctus Ignatius de Loyola, & Sanctus Franciscus Xaverius.

Q. 3. An legislator obligatur legibus suis, vel prædecessorum?

Resp. I. Legislator non obligatur legibus Prædecessorum suorum vi ipsarum Legum; quia non est subditus illorum, parem enim cum illis habet potestatem, imò eandem: neque obligatur suis legibus, quia non est sibi subditus, nemo enim sui ipsius subditus, & superior esse potest. *Neque imperare sibi, neque se prohibere quisquam potest.* L. 51. ff. de recep. arbit. Legislator autem non potest obligare nisi subditos. Hinc illud L. 31. ff. de Legib. *Princeps Legibus solutus est.*

Resp. II. Legislator tenetur servare leges à se, vel à prædecessoribus suis latas, quando materia convenit Principi, & subditis. Ita S. Thom. 1. 2. q. 96. a. 5. ad 3. & Theologi communiter. Tenetur autem

tem

tem jure naturali : quia 1. Lex naturalis præcipit, ut Princeps communitati, cujus Caput est, se conformet in iis, quæ æquè ipsi, ac aliis conveniunt. Nam hoc ad utilem, ac convenientem communitatis gubernationem necessarium est, & pertinet ad officium Principis, qui subditis suis exemplò præesse debet. Enim verò ex S. August. l. 3. Confess. c. 8. *Turpis omnis pars est suo universo non congruens.* Quanto magis Caput non congruens. 2. Princeps æquè, imò magis, quàm subditi tenetur curare, & prosequi bonum commune, ac proinde servare leges, quæ omnes in bonum publicum feruntur. 3. Ex jure tum canonico cap. 6. de Constit. *Quod quisque juris in alterum statuit, ipse debet uti eo . . . Patere legem, quam tu ipse tuleris.* Et c. *Iustum est* Dist. 9. tum civili L. 4. Cod. de Legibus. *Digna vox est majestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri . . . Et reverè majus imperiè est subicere legibus principatum.* Adde S. Ambros. Epist. 32. ad Valentin. *Quod præscripsisti, aliis præscripsisti, & tibi; leges enim Imperator fert, quas primus ipse custodiat.*

Not. 1. Legislator jure naturali tenetur leges suas servare, etiam secluso scandalo; & quidem tam graviter, quàm subditi ejus, ut docent Suarez, & multi Doctores, quos citat : Quia hoc exigat æquitas, officium

Principis, bonum commune, & recta, ac utilis gubernatio, quæ postulat, ut omnia communitatis membra vivant uniformiter in iis, quorum materia omnibus æquè convenit.

2. Legislatores violans legem suam, vel prædecessoris sui, admittit peccatum ejusdem speciei, ac subditi eam violantes v. g. peccatum intemperantiæ, si non servet jejunium à se præceptum. Nam Lex naturalis imponit illi eandem obligationem, quàm ille subditis per suam legem. Non tamen incurrit pœnas Lege humana impositas, quia legibus illis humanis non est subjectus, sed solum juri naturali præcipienti actus virtutis lege præscriptos, nec illas pœnas statuenti.

3. Si Legislatores habeat justam causam non servandi legem, ob quam licitè dispensare posset cum subdito, tunc non tenetur servare legem. Quia tunc cessat ratio obligationis, tunc enim officium Principis, & recta gubernatio legis observationem non exigunt, & difformitas rationabile fundamentum habet. Quare tunc propriè non dispensat secum; sed solum interpretatur legem naturalem ipsum non obligare ad servandam legem suam, quando habet causam rationabilem, ob quam ipse subditum meritò liberaret ab ejus obligatione; cum non sit ipse deterioris conditionis, quàm subditi. At peccat

cat, quoties sine justa causa legem suam non servat, quia violat legem naturalem, cujus obligationem tollere nequit.

4. Hic agitur solum de Legislatore habente potestatem ferendi leges absolutam, & independentem à communitate. Nam Duces Rerum publicarum tenentur legibus, quas cum illis tulerunt, & Generales Ordinum obligantur legibus in Capitulo Generali latis: quia subditi sunt communitati, à qua feruntur.

Q. 4. An Clerici obligantur legibus civilibus?

Respondet Bellarm. l. 1. de Cleric. c. 28. Clericos in conscientia obligari legibus civilibus, quæ non repugnant sacris canonibus, vel officio Clericali; qualis est Lex taxans pretium rerum, vel vetans nocturnam armorum gestationem, aut asportationem frumenti extra Provinciam, &c. Probat quia 1. Clerici sunt etiam cives, & partes quædam, seu membra communitatis politicæ, & commodis ejus fruuntur. Unde æquitas, & recta ratio postulat, ut se cæteris omnibus membris conforment in iis, quæ æquè illis, ac Laicis conveniunt. Aliàs magna confusio, & perturbatio in rep. oriretur, si Clerici illas leges non servarent. 2. Nicol 1.

Epist. 8. dicit Christum divisisse Pontificiam authoritatem ab Imperiali, *ut & Christiani Imperatores pro aeterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur.* 3. S. Chrysofost. in illud Rom. 13. *Omnia potestatibus sublimioribus subdita sit.* Ait, Christi legem non tollere politicas leges, & ideò debere etiam Sacerdotes, & Monachos eis parere. Hancque esse communem sententiam, quoad vim directivam, seu obligationem in conscientia, de qua agitur, testatur Suarez.

Q. 5. *An peregrini tenentur legibus sui Territorii propriis?*

Nota 1. Peregrinus, advena, vagus inter se differunt. Peregrinus dicitur is, qui extra territorium, ubi domicilium habet, transit per aliquem locum, vel alicubi moratur animo redeundi. Advena, qui extra patriam suam domicilium fixit. Vagus, qui nullibi domicilium fixum habet.

Nota 2. Certum est præcepta personalia, quæ scilicet afficiunt immediatè personas, non territorium, semper illas obligare ubicumque fuerint: Nam illa semper personis cohærent. Hinc si Episcopus Sacerdoti usum sui Ordinis absolutè vetuisset,

is

is in aliena Diœcesi celebrare non possit.

Nota 3. Si lex prohibeat actionem ubi-
vis factam, quæ cedat specialiter in dam-
num communitatis, ut est venditio armo-
rum, vel aliarum rerum hostibus; hæc ex
communi sententia obligat subditum extra
territorium versantem, qui puniri potest, si
illam violet. Quia tunc delictum cense-
tur intra territorium committi; damnum
enim ei illatum censeatur moraliter factum
intra illud. Ex L 4. Cod. de commerc.

Resp. I. Peregrini non tenentur servare
leges sui territorii, quando extra illud ver-
santur, ubi illæ non obligant, modò non ab-
sint in fraudem. *Ita communis.* Prob. 1.
ex Cap. 2. de Constit. in 6. ubi dicitur
statuto Episcopi, quo furantes excommu-
nicantur, non ligari ejus subditos, qui extra
Diœcesim furantur: *cùm extra territorium
jus dicenti non pareatur impune.* 2. Quia
Leges, & consuetudines locales sunt solùm
pro tali loco, seu territorio, eique sunt affi-
xæ; & jurisdictio, ut respicit territorium,
intra illud limitatur. Et verò potestas le-
gislativa agere non potest extra sphæram
activitatis suæ, quæ sphæra non extenditur
extra proprium territorium.

Suppono, quòd tum ipse peregrinus, tum
res, circa quam operatur, & ejus actio, sint
extra territorium. Nam si res, circa quam
agit, vel ejus actio, aut omissio sit intra ter-
ritorium, licèt ejus persona sit extra, tunc

H §

ex

ex communi ipse tenetur legibus territorii, & pœnis per illas statutis. Quia tunc delictum meritò censetur committi intra territorium, non extra. Nam omissio rei præceptæ, vel commissio rei prohibitæ ibi censetur consummari, ubi res præcepta, vel vetita fieri, vel omitti debuisset; & delinquens censetur ratione delicti ibi esse moraliter præsens. ex L. 2. *Cod. quæ res exportari*, &c. Hinc Beneficiarius absens à territorio, in quo Beneficium habet, contrahit Censuras in non residentes latis ab Episcopo Beneficii, quia ibi delictum consummatur. ex Cap. 2. *de cleric. non resid.*

Resp. II. Juxta multos peregrinus non tenetur servare præcepta etiam juris communis, v. g. Jejunium Vigiliæ, vel Festum S. Thomæ, si illa ex privilegio aut consuetudine legitima non servetur in loco, ubi bona fide diversatur. Quia Privilegium Locale, vel consuetudo localis, spectat omnes, qui sunt in loco. Hinc S. August. Epist. 118. docet in iis, quæ non sunt contra fidem, & Legem divinam, posse quemque se conformare Ecclesiæ particulari, in qua moratur.

Resp. III. Qui causâ subterfugiendi Legem etiam Localem, abit in locum ubi illa non viget, non ideò ab illius obligatione liberatur. Quia I. (ut ait Layman) Leges, quæ ad subditorum utilitatem præsertim spiritualem ordinantur, ut sunt Eccle-
sia

fiasticae, eam conditionem annexam habent, quam communis fidelium persuasio, & Episcoporum praxis ostendit, ut subditis sine justa causa earum obligationem subterfugere non liceat; cum id necessarium sit ad bonum regimen, & efficaciam legum, & ad præcludendam januam multis abusibus, præsertim in confinibus diversarum Diocesium. Imò ipsa Lex divina naturalis generatim præcipiens diligentem observationem Legum, & ordinis, id vetat.

2. *Fraus, & dolus alicui patrocinari non debent.* Cap. 15. & 16. *de rescrip.* at fraudem committit in legem, qui solo animo eam subterfugendi absque alia justa causa abire proprio territorio: nam *fraus legi fit, ubi quod fieri noluit, fieri autem non vetuit* (expressè) *id fit.* L. 30. ff. de Legib. Neque dici potest, quòd abeundo utatur jure suo; nemo enim habet jus exeundi è proprio territorio solùm ad eludendas illius leges: sicut nullus habet jus iter instituendi, vel laborandi causâ subterfugendi legem jejunii: & qui hoc faceret censeretur in fraudem Legis agere, & secundùm communem sententiam, teste Layman, peccaret contra Legem.

3 Ex Responso Cardinalium ab Urbano VIII. in Brevi ad Archi-Episcopum Coloniensem auctoritate Apostolica confirmato, quod declarat de incolis loci, ubi viget Conc. Tridentinum. Discedentibus

bus in locum, ubi non fuit publicatum, solo animo Matrimonium clandestinum contrahendi, sine mutatione domicilii, *non esse legitimum Matrimonium inter sic contrahentes cum fraude.* Ergo tales adhuc tenentur Lege Tridentini irritante Matrimonium clandestinum, & discesserunt cum fraude. Ergo, &c.

Hinc peccant contra Legem, qui aliò discedunt, præcisè ut carnibus vescantur, vel operibus servilibus vacent, cùm hæc in sua Dicecesi vetita sunt,

Q. 6. An qui è suo domicilio, ubi Lex obligat, abit in locum ubi non obligat, tenetur illam implere antequam exeat?

Resp. Tenetur si prævideat illam impleri non posse in alio loco. *Est communis.* Quia 1. Hæc est praxis, & persuasio fidelium timoratorum. 2. Lex illa talem obligat, & tempus, quo adhuc versatur in suo domicilio, unicum est ei aptum ad illam observandam: quare perinde est, ac si eo solo tempore obligaretur. At quisque tenetur servare præceptum eo tempore quo obligaretur. 3. Ut ait Suarez, præceptum affirmativum debet impleri, quando potest, & prævidetur postea non implendum. Neque enim requirit, aut concedit certum temporis spatium, pro quo possit semper
ejus

ejus observatio differri; sed obligat, ut quam primum potest, impleatur, si postea non possit impleri: alioqui non esset satis efficax, & sæpè eludi posset. Et verò respectu talis non est aliud tempus ad implendum præceptum: ergo tunc tenetur illud implere, alioqui nullo tempore teneretur.

Hinc qui abit die Festo ad locum, ubi non est Festus, tenetur audire sacrum priusquam exeat, si possit absque gravi incommodo, & nequeat alibi audire: sicut si non exiret, teneretur audire primam Missam, si prævideret postea impeditum iri; quia præceptum obligat simpliciter illo die, & non potest impleri nisi audiendo Missam primam, nam hîc, & nunc, & respectu talis hominis illa est unica, & præsens hora est ultima ipsi apta ad implendum præceptum. Alioqui omissio meritò imputatur ad culpam.

Not. Si in loco domicilii tui sit Lex jejunii, non potes ibi jentaculum sumere manè, eoquòd scias te vespere fore in loco, ubi illa non obligat. Quia obligaris jejunio, quandiu existis in loco, ubi obligat. Nec spes dispensationis, nec dispensatio, quæ nondum est, nec privilegium loci, in quo non es, obligationem præcepti, quo hîc, & nunc ligaris, tollit.

Q. 7. *An peregrini tenentur Legibus specialibus loci, in quo versantur?*

Not. Certum est 1. Eos, qui accedunt ad aliquem locum animo ibi perpetuo manendi, teneri statim Legibus illius loci, cum jam verè sint illius incolæ. Nam domicilium hoc ipso acquiritur, quo quis incipit in loco habitare animo ibi perpetuo manendi ex l. *Cives, Cod. de incolis.* 2. Statim teneri Legibus loci eos, qui in illum veniunt animo ibi manendi per majorem anni partem, ut faciunt Scholastici, famuli, operarii, &c. Constat ex usu, & communi Doctorum sententia. Nam tales consequuntur ibi quasi domicilium sufficiens, ut statim quis fiat Parochianus idoneus ad ibi Sacramenta omnia præter Ordinem recipienda. 3. Peregrinos teneri servare Leges loci, per quem transeunt, quando aliàs esset periculum scandali, cum hoc vetet Lex naturalis: vel quando illæ Leges sunt Juris communis, quamvis ex consuetudine, vel Privilegio non serventur in loco domicilii sui, ut docent communiter Theologi; quia Legislatori Juris communis subditi sunt, nec habent causam excusantem, cum consuetudo, vel Privilegium extra territorium vim non habeat. 4. Peregrinos teneri servare in contractibus Leges, ac consuetudines loci, in quo contrahunt, nam quisque sortitur forum in loco

loco contractus Cap. ult. *De foro Compet.*

Resp. Peregrini, & à fortiori Vagi, tenentur servare Leges, & consuetudines etiam speciales loci, in quo morantur etiam ad breve tempus, & secluso scandalo. *Ita Covarr. Suarez. Lessius & alii communis.* Prob. 1. ex S. August. 1. 3. Confess. c. 8. ibi. *Qua contra mores hominum sunt flagitia, pro morum diversitate vitanda sunt; ut pactum inter se civitatis, aut gentis consuetudine, vel Lege firmatum, nulla civis, aut peregrini libidine violetur. Turpis enim omnis pars est suo universo non congruens.* Item ex Epist. ad Januar. 2. Quia pax, ordo, recta gubernatio, bonum commune territorii postulant, ut Leges Locales serventur ab omnibus, qui sunt in illo, quandiu in eo morantur: ac proinde, Legislatores habet potestatem obligandi etiam peregrinos ad illas Leges servandas: nam Superior habet omnem potestatem necessariam ad bonum commune, & rectum ordinem tuendum in suo territorio. 3. Lex generatim fertur pro tali territorio: ergo obligat omnes ibi morantes etiam peregrinos, qui ratione suæ præsentiae in illo loco, licet brevis, subiciuntur regimini, & jurisdictioni territorii, cum juxta omnes teneantur quibusdam Legibus v. g. ne quis noctu arma ferat, ne triticum efferat, ne peregrinus ultra triduum commoretur, &c. Ergo peregrini

regri

regrini tenentur titulo subjectionis servare Leges alieni territorii, suntque verè subditi Principis illius loci, ratione suæ præsentia in illo, non quidem permanenter, & habitu, sed solùm transeunter, & actu: quippe ad transeuntem, & brevem subjectionem sufficit brevis præsentia, sicut ad transeuntem exemptionem à jurisdictione, & Legibus sui territorii sufficit brevis absentia. 4. Peregrini, eo ipso, quòd exeant è proprio territorio, solvuntur Legibus illius: ergo eo ipso quòd ingrediuntur territorium alienum, subjacent Legibus illius; præsertim cùm gaudeant ejus privilegiis, nam qui sentit commodum, & onus sentire debet ex *Reg. Jur. 55. in 6.*

Not. Peregrinus tenetur solùm iis Legibus loci, quarum observatio non requirit tempus longius, quàm illud, quo ipse ibi moratur. Nam quoad alias non censetur esse in loco moraliter; nec ad eas implendas tenetur diutiùs morari, quàm statuerat; quia non obligatur ad ibi permanendum, sed solùm suppositâ præsentia ad implendam Legem, quæ tunc impleri potest. Hinc tenetur servare omnia præcepta Localia negativa, v. g. abstinere ab esu carniùm, nam hæc non requirunt moram. Sed qui transit per locum, ubi est dies Festus, in alium, ubi non est, non tenetur cessare ab itinere ad audiendum sacrum, nec secluso scandalo illud audire, si
ibi

ibi moretur solum ad sumendum cibum: quia mora non est proportionata impletioni precepti. Econtra tenetur audire sacrum, si sufficienti tempore moretur, vel si Festum servetur in loco, ubi pernoctavit, aut in toto illo territorio, per quod usque ad meridiem acturus est iter.

CAPUT V.

De Interpretatione, & Epiichia.

Q. 1. **Q**uid, & quotuplex est interpretatio Legis?

Resp. Interpretatio Legis est explicatio sensus Legis. Triplex est; authentica, Usualis, & Doctrinalis. Interpretatio authentica, seu cum autoritate prolata est ea, quæ fit per ipsum Legislatorem, vel ejus Superiorem, vel successorem, vel per Ministros ab ipso constitutos: habetque vim Legis, cum procedat à Superiore habente potestatem Legem condendi, & explicandi in sensu, in quo vult illam servari. Usualis est, quæ petitur ex communi usu, nam *consuetudo est optima Legum interpret.* Cap. 8. *de consuet.* Doctrinalis est ea, quæ fit per homines doctos, ac peritos. Quamvis hæc non habeat vim legis, cum non procedat à potestate jurisdictionis,

Tom. I. I sed

sed à judicio peritorum ; tamen impru-
denrer, & contra rectam rationem rejice-
retur, si in eam Doctores omnes consenti-
ant. Si verò Doctores inter se dissenti-
ant de sensu, & obligatione Legis, tunc te-
nemur sequi opinionem tutiorem, & pro-
babiliorē : licebit tamen sequi minùs tu-
tam, si sit certò, & notabiliter probabilior
tutiore, juxta dicta de opinione proba-
bili.

Interpretatio iterum duplex est. Una
simplex, qua explicatur ambiguitas verbo-
rum Legis ; & altera per æquitatem, qua
interpretamur casum aliquem particula-
rem non comprehendì in Lege, quamvis
verba Legis clara sint, & generalia. Hæc
dicitur Epiichia.

*Q. 2. Quenam sunt regula apta ad
recte faciendam interpretatio-
nem Doctrinalem?*

Resp. Hæ à Doctores traduntur. 1.
Accipienda sunt verba Legis secundum
eorum proprietatem, & usitatam acceptio-
nem, nisi sic accepta injustitiam, vel absur-
ditatem continerent, aut Legem inuti-
lem redderent. Quia Legislator de-
bet Legem clarè, ideòque verbis secundum
eorum proprietatem, & communem signi-
ficationem intellectis exprimere: Alioquin
nihil firmum stabiliret, & errandi occasio-
nem

nem daret. In dubio autem usus, & acceptio communis verborum præferri debet eorum proprietati.

2. Correctio Legum vitanda, quoad fieri potest ex Cap. 29. *de elect.* in 6. Nam ordinariè Legum mutatio noxia, aut incommoda est communitati.

3. Si Legis verba sint æquivoca, vel ambigua, eorum significatio spectanda est ex antecedentibus, & consequentibus, ex materia & circumstantiis Legis, atque etiam ex aliis Legibus, in quibus eadem verba, vel similia in tali, & tali sensu accipiuntur, sed præsertim ex fine Legis, ex Cap. 6. *de verb. signif.* ibi: *Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi; quia non sermoni res, sed rei est sermo subjectus.* Et ex Sancto Thom. in 3. Dist. 37. a. 4. *Sicut Lex lata est mensura subditorum in suis actibus, ita hoc, ad quod respicit Legislator, quod est Legis intentio, & finis, est mensura Legis positiva.*

4. Lex pœnalis, & omnia alia onerosa strictè interpretanda est, ex Reg. Jur. 49. in 6. *In pœnis benigniter est interpretatio facienda.* In favorabilibus verò lata est facienda, ex Reg. 15. Jur. in 6. *Odia restringi, & favores convenit ampliari.* Hinc pœnæ non extenduntur ad casum in Lege non expressum. Nec in Legibus pœnalibus valet argumentum à pari, imò nec à minori ad majus: nam Legislator

potest velle punire minus crimen, non majus, eò quòd illud sæpius patretur, vel sit periculosius bono communi.

5. Lex generaliter, vel indefinitè loquens, omnia significata propria comprehendit. Nam verba generalia generaliter accipienda sunt, *ubi jus non distinguit, nec nos distinguere debemus.* i. Argum. l. 8. ff. de publician.

6. Lex intelligenda est, & servanda secundùm receptam consuetudinem. *Optima enim est Legum interpretis consuetudo.* l. 37. ff. de Legibus. & Cap. 8 de consuet.

7. Aliquando Legislatores loquuntur de singulari casu, vel personâ, non quòd velit Legem ad hunc casum, vel personam restringere, sed iis utitur exempli gratiâ: nam exemplum non limitat dispositionem, sed declarat. Quare valet hæc regula: cum Lex frequentioris usûs causâ aliquid decernit, casum minus frequentem non excludit, sed comprehendit.

8. Lex positiva non semper ob paritatem rationis extendi debet ad casus sub lata verborum forma non comprehensos. Quia non ratio Legis, sed voluntas Legislatoris significata subditis est Lex, & obligat. Hic autem potuit velle ad unum obligare, & non ad aliud, unum crimen punire non aliud, quamvis esset eadem ratio pro utroque. Legis enim positivæ dispositio omninò pendet à libera voluntate

tate Legislatoris, qui non obligat, nisi ad id, ad quod sufficienter declarat se velle obligare.

Dixi, *non semper*. Nam Lex extenditur ob identitatem rationis in his casibus:

1. Si aliqua iniquitas, vel absurditas fequeretur ex eo, quod Lex non extendatur ad alios casus non expressos.
2. In correlativis, nam dispositum in uno correlativo censetur esse dispositum in alio *Rom. ex l. ult. Cod. de indicta viduit*. Sic Lex statuens de uxore censetur idem statuere de marito, quando est par ratio pro utroque, ut cum agitur de debito conjugali.
3. In æquiparatis, & connexis.
4. Cum Lex exprimit rationem, ob quam fertur, secundum multos extenditur ad casus, in quibus clarè occurrit eadem ratio Legis: quia ubi ratio exprimitur, censetur eadem esse dispositio pro casibus, ubi clarè repetitur; neque tunc est interpretatio extensiva, sed declaratio comprehensiva.
5. In judiciis ex l. 12. ff. *de legib.* Nam prudentia, & recta ratio dicat, ut cum pro aliquo casu decidendo non est certa Lex, decisio illius petatur à similis casus decisione.

Not. Particulæ *aut, vel* aliquando accipiuntur copulativè ex l. *Sapè ff. de verbor. signif.* ut cum inter illas ponuntur ea, quæ non separantur. Particulæ *seu, sive* ple-

rumque sumuntur copulativè, aliquando tamen disjunctivè.

Q. 3. Quandoam licet uti Epiichia?

Not. Epiichia est benigna, & rationalis interpretatio, casum aliquem particularem, ob suas circumstantias, non comprehendi Lege, quamvis per verba generalia latâ; ideòque Legem non obligare in tali casu. Hinc sola Lex positiva admittit Epiichiam, non naturalis: quia sola Lex positiva statuit per verba generalia, quæ restringenda sunt ex æquitate in certis casibus. At Lex naturalis excipit omnes casus excipiendos: est enim Ordinatio divina per dictamen rationis intimata de omnibus, & singulis, quæ ex naturâ rei agenda, vel omittenda sunt, ad honestè, ac rectè vivendum.

Resp. I. Aliquando necesse est uti Epiichia; quoties nempe secundum verba generalia legis agendo, fieret aliquid contra rectam rationem, vel bonum commune. Nam Lex nunquam obligat ad aliquid irrationabile, vel noxium bono communi: ut si v. g. Lex generatim ferretur, ne aperirentur noctu portæ civitatis; esset contra rectam rationem, & intentionem Legislatoris eas non aperire in eventu, quo copiæ auxiliares admittendæ essent in urbem, alioqui interficiendæ ab hostibus illam obsidentibus.

Re/ò.

Resp. II. Uti licet Epiichia, quando evidens est, non posse servari Legem sine gravi damno, cum quo constet Legem non obligare, saltem si adiri nequit Superior. Nam tunc certò, & prudenter judicamus Legem non obligare in tali casu.

Resp. III. In dubio, num aliquis casus comprehendatur in Lege, debet consuli Superior, ex Cap. 31. *de sent. excom.* & l. *ult. Cod. de Legibus.* Si non possit consuli, non licet uti Epiichia, sed servanda est Lex. *Ita S. Thom. 2. 2. q. 120. 2. 1. ad 3. Azor, & alii.* Quia in dubiis tutior pars semper eligi debet. Nec tunc absque determinatione Superioris formari potest iudicium prudens, & moraliter certum Legem non obligare.

CAPUT VI.

De Dispensatione.

Not. Dispensatio est relaxatio Legis, seu exemptio à Legis obligatione in aliquo casu particulari, ubi Lex ceteroquin obligaret. Hinc differt 1. ab interpretatione, quã non relaxatur obligatio, sed solam declaratur Legem non obligare in certis casibus. 2. à privilegio, quod est facultas permanens concessa per modum Legis, & sæpè non est contra, sed præter

Legem. 3. à Licentia, seu permissione, qua non relaxatur obligatio Legis, sed solum apponitur conditio sub qua Lex non obligat.

Q. I. *Quinam habent potestatem Dispensandi?*

Not. Potestas Dispensandi est potestas jurisdictionis, & duplex est, nempe ordinaria, & delegata. Ordinaria est ea, quæ alicui competit ratione officii, seu ex vi sui muneris. Delegata est ea, quæ habetur ex concessione illius, qui habet ordinariam. Hæc conceditur, vel ab homine, vel à jure. Si jure datur, transit in ordinariam, vel ei æquiparatur. Si datur ab homine per privilegium, non expirat morte concedentis. Si verò datur per simplicem commissionem, cessat mortuo, vel amoto delegante, si res est integra.

Resp. I. Ex communi sententia Theologorum, Nullus homo habet potestatem dispensandi in Legibus divinis, etiam merè positivis. Quia nemo habet potestatem relaxandi obligationem à Deo impositam, nisi specialem ad hoc potestatem à Deo acceperit. Nam inferior non potest propria autoritate relaxare obligationem impositam à Superiore: autoritas enim inferior non potest Superiori prævalere, nec derogare. At nemo accepit à Deo po-

potestatem relaxandi obligationem Legum divinarum: nam talis potestas neque ex traditione probari potest; & aliunde non expedit bono Ecclesiæ, quæ non posset suam unitatem, uniformitatem, & constantiam in fide, & in cultu divino servare, nisi Leges divinæ essent prorsus hominibus indispensabiles. Præterea Leges merè positivæ à Christo latæ ad fidem, & Sacramenta, ac Sacrificium Eucharistiæ, quæ sunt Religionis nostræ fundamenta, pertinent: ideòque sunt fundamentales, ac proinde debent esse immutabiles respectu omnium: alioqui si mutarentur, mutaretur religio substantialiter. Unde Trident. sess. 21. c. 2. clarè indicat Ecclesiam non posse mutare substantiam Sacramentorum. Itaque circa Leges divinas etiam merè positivas Deus solùm concessit Ecclesiæ potestatem illas interpretandi, & declarandi casus, ad quos Lex divina non extenditur.

Resp. II. Potestatem Ordinariam dispensandi in Lege humana habet 1. Is qui eam tulit, nam ejusdem potestatis est ferre Legem, & in ea dispensare. 2. Successor Legislatoris cum pari potestate. Nam si Legislator habet, ergo & is, qui habet æqualem imò eandem potestatem. 3. Qui habet potestatem Legislatori superiorem circa eosdem subditos. Nam si inferior habet potestatem ordinariam dispensandi, à

fortiori habet ejus Superior, qui etiam potest Legem inferioris abrogare.

Hinc Papa habet potestatem ordinariam dispensandi in omnibus Legibus Ecclesiasticis, etiam ab Apostolis latis: quia parem habet jurisdictionem cum Petro Apostolorum Principe, cujus est Successor.

Resp III. Inferior non habet potestatem dispensandi in Lege Superioris, nisi ex ejus concessione. Quia 1. Ex Clement. 2. *de Elect. Lex Superioris per inferiorem tolli non potest.* 2. Inferior non potest tollere obligationem impositam à Superiore sine ejus consensu. Nam inferior non potest derogare, nec prævalere auctoritati Superioris: alioqui inferior esset ipso Superiore superior.

Potest tamen inferior habere potestatem dispensandi delegatam. Quia Superior potestatem dispensandi exercere potest per alium, & sic eam alteri concedere: nam *potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum. Reg. Jur. 68. in 6.*

Hinc 1. Episcopi, & omnes alii Prælati Papâ inferiores non habent potestatem ordinariam dispensandi in Jure communi, & Legibus Papæ. ex Cap. 15. *de tempor ordin.* ubi damnatur Episcopus, quòd uno die plures ordines, licet de mandato Metropolitanani, contulisset, eò quòd dispensatio in hoc non fuerit à Canone concessa.

Ha-

Habent tamen delegatam in certis casibus: nam dispensare possunt in Lege communi ex concessione Concilii, vel Papæ expressâ, vel tacitâ, aut legitimè præsumptâ. Unde potest non solum quando in Lege expressè dicitur, Episcopos posse dispensare in ea, ut patet; sed etiam quando est consuetudo dispensandi ex Cap. 13. *de foro compet.* Vel quando necessitas dispensandi in aliquâ Lege sæpè occurrit, ut in Festis, & jejuniis; vel quando dubium est, an res egeat dispensatione; vel quando occurrit gravis, acurgens necessitas dispensandi, nec potest recurri ad Papam, aut periculum est in mora, ob scandalum, aut gravissimum detrimentum imminens. Nam in his casibus ex communi censetur potestas dispensandi Episcopo concessa, cum hoc postulet bonum commune, sitque necessarium ad ordinarium, & rectum regimen animarum.

2. Episcopus, vel Archi-Episcopus non habet potestatem dispensandi in Legibus Concilii Provincialis, aut Nationalis, nisi ex concessione ejusdem Concilii, vel Papæ. Quia sunt Leges conditæ autoritate superiori: nam Concilium Provinciale est unum Corpus Mysticum habens propriam, & distinctam jurisdictionem majorem jurisdictione singulorum Episcoporum, qui proinde subjiciuntur ejus Legibus. Aliud est de Legibus latis ab Episcopo

po

po in Synodo Dicecesanâ, vel de consensu Capituli. Nam Episcopus habet potestatem ordinariam in iis dispensandi, quia sive in Synodo, sive in Capitulo, tota potestas condendi Leges penes Episcopum est; neque ex Episcopo, & Parochis aut Canonicis fit Corpus Mysticum, quod jurisdictionem habeat majorem jurisdictione Episcopali.

3. Archi-Episcopus non habet potestatem ordinariam dispensandi in Legibus Episcoporum suæ Provinciæ. Quia non est Superior Episcopi, neque ejus Dicecesanorum, nisi cum actu visitat Dicecesim, aut in casu appellationis.

Nota. Prælati, qui habent potestatem dispensandi quoad Leges, vota, & juramenta possunt etiam secum dispensare saltem indirectè, committendo scilicet alteri potestatem dispensandi secum. Quia Prælati non sunt deterioris conditionis, quàm subditi, qui in promptu habent, à quo possint dispensationem accipere. Imò id possunt etiam directè, & immediatè per se: quia hoc nullo jure prohibetur. Nec repugnat, quòd quis in se exerceat jurisdictionem omninò voluntariam, quæ non sit condemnativa, nec absolutiva; nam ad hoc per se non requiritur distinctio personarum.

Q. 2. *An peccat, qui dispensat etiam in propria Lege sine justa causa?*

Resp. Aff. Ita communit. Quia 1. irrationabiliter ab onere liberat eum, qui non est eximendus: quod est peccatum acceptionis personarum, & contra justitiam distributivam. 2. Superior ex officio tenetur procurare bonum commune per Legum observationem, & fideliter, ac prudenter uti sua potestate, in ædificationem, non in destructionem: quod non facit dispensans sine justa causa, sed potius dissipat crudeliter, ut ait S. Bernard. l. 3. de consid. 3. Unicuique aperit aditum ad transgrediendas Leges, ut ait Trident. sess. 20. c. 18. Enimverò subditi facile putant idem sibi licere, quod aliis, qui nullam specialem causam habent, & quorum exemplo ad violationem legum incitantur. Hinc sine causa dispensans peccat mortaliter, si materia gravis est. Ita Covar. Suarez, Sanchez Valent. & alii. Nam peccat in re gravi contra officium proprium, contra bonum commune, item contra charitatem præbendo multis occasionem peccandi. Peccat verò venialiter, per se loquendo, si materia levis est, nempe si obligatio Legis sit tantum sub veniali.

Hinc peccat etiam subditus, qui dispensationem petit sine justâ causâ: nam inducit

cit

cit Superiorem ad peccandum; imò qui ultrò oblatam acceptat, quia cooperatur peccato Superioris.

Not. 1. Non requiritur talis causa dispensandi, propter quam Superior teneatur dispensare: sed ea sufficit, quæ apta sit ad movendum rationabiliter Superiorem, ut benignius agat cum inferiore, illum liberando ab obligatione Legis, quæ alioqui non desineret; & tunc dispensatio data vocatur gratia.

2. Si causa talis sit, ut Superior saltem ex charitate teneatur dispensare, non idcirco subditus liber est ab obligatione, si negetur dispensatio. Quia per hanc causam solam sine autoritate Superioris non tollitur obligatio legis.

3. Ex Jure Canonico triplex est generatim causa justa dispensandi, scilicet pietas, necessitas, utilitas communis, vel etiam privata petentis, quæ redundet in bonum commune: nam dispensatio debet semper saltem mediatè, & ultimè cedere in bonum commune; alioquin est illicita, & infidelis, ut docet Suarez post S. Thom. Sufficit tamen, quòd detur propter bonum rationabile personæ privatæ, quod in aliorum damnum non cedat: hoc ipso enim redundat in bonum commune, postulans ut Superior singulorum etiam bonum procuret, quantum fieri potest absque jactura boni communis. Quare S. Thomas docet,

di-

dispensationem rectè dari, quando Lex, quæ communitati expedit, huic personæ non expedit propter periculum mali, vel impedimentum majoris boni.

Q. 3. *An dispensatio sine justa causa scienter data, valida est?*

Resp. I. Ex communi Theologorum sententia est valida, quamvis illicita, si detur à Legislatore, vel ab ejus successore, aut Superiore. Quia obligatio Legis positivæ, sicut ipsa Lex, ut sit, & ut perseveret, pendet à libera voluntate Legislatoris, & à libera applicatione juris, quod habet ad obligandum: ergo etiam pendet à libera voluntate succedentis cum æquali potestate, & à fortiori Superioris. Ergo si Legislator, vel ejus successor, aut Superior non vult subditum Lege obligari, revera non obligatur. Et verò Legislator potest sine justa causa tollere obligationem Legis respectu omnium, ipsam Legem abrogando: ergo à fortiori potest illam tollere respectu aliquorum in certis casibus, dispensando cum illis, licet remaneat respectu aliorum.

Equidem Legislator non potest ferre Legem sine justa causa, quia non potest sine justa causa obligare subditos. At potest, etiam sine justa causa, non obligare; nam ad hoc sufficit, quòd obligare velit.

Ergo

Ergo cùm Legislator possit sine justa causa nolle obligare, potest etiam sine justa causa non obligare.

Resp. II. Invalida est dispensatio sine justa causa data ab inferiore, & delegato, *Ita omnes teste Suarez.* Quia inferior, & delegatus non habet potestatem dispensandi sine justa causa: nam Superior non censetur talem potestatem ei concedere, cùm id non possit licitè; non enim censetur velle peccare. Non minùs autem peccaret Superior, si inferiori concederet potestatem dispensandi sine justa causa, quàm si ipse sine ea dispensaret. Porro hoc est discrimen inter Superiorem, & delegatum, quòd Superior habeat ex vi muneris sui potestatem dispensandi, & Lex pendeat ab ejus voluntate: at delegatus non habet potestatem nisi eam, quam Superior ei concedit.

Hinc Episcopus justa causa deficiente invalidè dispensat in Lege jejunii, abstinentiæ, &c. *Covar. Nav. Sylvest, & alii.*

Q. 4. An licet uti dispensatione Valide sine justa causa obtentâ?

Resp. Non licet, sed subditus eâ utens peccat, eâdem specie peccati, cujus est violatio illius Legis. Quia quamvis non amplius obligetur ex vi Legis humanæ ad actionem, vel omissionem per illam præscrip-

scriptam, cùm talis obligatio sublata sit per dispensationem; obligatur tamen ad illam ex vi Legis naturalis præcipientis uniformitatem membrorum in servanda lege propter bonum commune, & vetantis, ne quis ab onere communi se subtrahat sine justa causa, & ne pars absque ratione discrepet à suo toto: nam (ut ait S. August. l. 3. Confess. c. 8.) *Turpis omnis pars est suo universo non congruens*, scilicet sine rationabili causa, qualis non est dispensatio injusta, & repugnans bono communi. Enim verò Legislator ipse peccat, si sine rationabili causa legem suam non servet: ergo etiam & ipse subditus. Ob eandem rationem cessante causa dispensationis cessat usus ejus esse licitus.

Qui tamen tali dispensatione utitur, non incurrit censuras, & pœnas lege humana impositas; quia per dispensationem validam tollitur obligatio orta à lege humana: quare solum peccat contra legem naturalem præcipientem idem, ad quod alii tenentur. Cujus quidem peccati gravitas, & species petenda videtur à gravitate materiæ, & specie actûs per legem humanam præscripti, in quo Lex naturalis præcipit conformitatem. Nam legis naturalis obligatio accommodatur materiæ gravitati, & eam præscribit ex eodem motivo, quo Lex humana. Unde videtur peccare mortaliter contra temperantiam, qui

non servat legem jejunii ex dispensatione sine justa causa obtenta. Alii tamen censent talem tantum obligari ex justitia legali, aut distributiva, & legem naturalem tunc non tam severè obligare.

Not. Quamvis inferior dubitet, utrum ratio petendi dispensationem sit sufficiens, non tamen peccat illam sincerè proponendo Superiori, aut utendo dispensatione, si detur; modò dubium deponat conformando judicium suum judicio Superioris, qui prudenter judicasse, causam dispensandi sufficientem fuisse, præsumendus est, nisi oppositum constet, aut sit multò probabilius.

Q. 5. Quando nam Dispensatio invalida est ex parte petitionis?

Resp. Nulla est dispensatio, si sit subreptitia, vel obreptitia. Quia tum Superior non intendit dispensare; nec dispensat nisi sub hac tacita conditione: *si res ita sit, & nihil occultetur*, propter quod dispensaturus non esset, aut saltem nisi cum certò onere, vel limitatione, ex cap. 7. *de fide instrum.* nec voluntarium est, si ignoretur, quod agitur.

Dispensatio autem subreptitia est ea, quæ obtinetur per reticentiam veritatis exprimendæ, seu eorum, quæ exponi debent in petitione, juxta jus, & stylum. Obreptitia est,

est, quæ obtinetur per expressionem falsitatis, qua cognita non fuisset data dispensatio. Hæc vocatur etiam aliquando subreptitia, & utraque sæpè in jure confunditur, eò quòd utraque nullas vires habeat.

Itaque invalida est dispensatio 1. Si reciteatur, licèt inculpatè, aliquid ad rem petitam spectans, vel aliquid eorum, quæ secundùm jura. & stylum exprimi debent, ex cap. 2. *de filiis Presbyt. in 6.* quia Superior non intendit dare dispensationem, nisi adsint conditiones, quæ ad ipsam intrinsecè spectant, & quæ jus, stylus, consuetudo, & leges, seu Regulæ Cancellariæ exigunt, ut cognoscatur, qualis sit gratia, quæ postulatur, & sine horum omnium cognitione Superior non vult dare gratiam, qualis petitur, cum eam ut talem ignoret. 2. Nulla est, si obtineatur ex causa finali falsa, cap. 20. *de rescript.* quia Superior non vult dispensare sine justa, & vera causa, nec potest censeri velle peccare. Idem dic, si duæ causæ allatæ sint, una vera, & altera falsa, & vera per se non sufficiat ad dispensationem æquam, & rationabilem: sicut si sola causa impulsiva sit falsa, *ex eod. Cap.* Causa autem finalis est ea, quæ immediatè pertinet ad rem petitam, & ob quam conceditur gratia, ita ut ea non existente, aut nullo modo, aut non nisi cum quibusdam conditionibus, & limitationibus concessa

fuiſſet. Cauſa verò impulſiva dicitur ea, propter quam diſpensans facilius diſpensat, ira tamen, ut ſine illa ſecundùm rectam rationem, & cauſæ meritum diſpensaturus eſſet eodem modo.

Q. 6. *An valet Diſpensatio, ſi poſt petitionem cauſa ceſſet?*

Reſp. I. Nulla eſt diſpensatio, ſi ejus cauſa finalis non ſubſiſtat tempore, quo conceditur à Papa, vel Pœnitentiaro, cap. 9. *de reſcript. in 6.* quia non volunt concedere diſpensationem, niſi ob cauſam, quæ tunc ſubſiſtat; alioqui eſſent iniqui diſſipatores, & ſine cauſa diſpensarent. Idem eſt, ſi cauſa non perſtet eo tempore, quo Commiſſarius, nempe Epicoſopus, vel Confeſſarius diſpensat: quia ceſſante cauſa finali mandati ceſſat mandatum, ſi res integra ſit, ex cap. 30 *de prebend. in 6.* At hîc antequam Commiſſarius diſpenset, res eſt adhuc integra. Præterea Commiſſarius non poteſt diſpensare, niſi ſub hac conditione apponi ſolita, aut ſaltem ſubintellecta, *ſi preces veritate nitantur*, quæ exigit, ut cauſa finalis verè perſtet tempore, quo datur diſpensatio, & quo examinata precum veritate executioni mandatur à Commiſſario: alioquin delegaretur poteſtas diſpensandi ſine cauſa exiſtente, quod illicitum eſt. Hinc ſi, ob cauſam legitimandæ pro-

lis ex consanguinea susceptæ petatur dispensatio in impedimento, sed ante obtentam, vel à Commissario datam dispensationem proles moriatur, non valet, nec potest executioni mandari.

Resp. II. Si post dispensationem obtentam, examinatam, & datam à Commissario cesset causa finalis ante illius usum, v. g. proles moriatur ante contractum Matrimonium; Sanchez cum multis docet generatim tunc cessare dispensationem. Quia Superior non vult eam valere in casu, quo cessat ejus causa legitima: alioqui peccaret, essetque iniquus dispensator, concedendo facultatem agendi contra Legem non subsistente justa causa. Unde in omni dispensatione subintelligitur hæc conditio, *modo causa permaneat tempore executionis.* Idque videtur certum, dum dispensatio non est super impedimento, sed super observantia alicujus præcepti v. g. Officii, jejunii, &c. Tunc enim, si ante illius usum causa cesset, manet obligatio servandi præceptum: quia non est mens Superioris ab ea liberare, sine causa subsistente tempore, quo urget ipsa obligatio; cum hoc non possit licite velle: tum quia Lege naturali, à qua nemo potest dispensari, pars tenetur se toti conformare, cessante causa exemptionis.

Item si initio usûs subsistebat causa, sed postea cesset, & dispensatio habeat effe-

Etum successivum, sitque virtualiter multiplex; tum hæc quoque cessat cessante ejus causa. Sic si quis propter infirmitatem, quæ perpetua fore videbatur, à lege jejunii dispensationem sine limitatione obtinisset; si postea convalescat, rursus tenetur jejunare. Quia cum obligatio jejunii sit successiva, & multiplex, sive cum tot sint obligationes jejunandi, quot sunt dies Quadragesimæ, non possunt tolli, nisi per totidem dispensationes, nam pro singulis diebus opus est dispensatione virtualiter nova: ac proinde requiritur justa causa, quæ singulis illis diebus subsistat. Nec debet præsumi esse mens fidelis dispensatoris velle liberare ab aliqua obligatione, sine justa causa subsistente tempore obligationis, cum id licitè non possit.

Si verò dispensatio sit super impedimento Matrimonii, vel Irregularitate, seu inhabilitate, & jam executioni mandata fuerit, non cessat dispensatio cessante causa: ut si quis ob parentum inopiam dispensationem ad Ordines obtinuit, sed post susceptos Ordines cessat paupertas, non ideo cessat dispensatio super irregularitate, sed talis licitè exercet ordines: quia non redit impedimentum semel absolute sublatum per dispensationem. Et quia *factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, à quo non potuit inchoari.* Reg. 73. Jur. in 6.

CA.

CAPUT VI.

De Abrogatione, & Cessatione Legis.

Not. Legis abrogatio, derogatio, & cessatio inter se differunt. Nam Abrogatio est totius legis abolitio: Derogatio est Legis adhuc vigentis imminutio secundum aliquam sui partem, seu abolitio partis legis: *Derogatur Legi, cum pars detrahitur: abrogatur Legi, cum prorsus tollitur.* l. 102. ff. de verbor. signif. Cessatio verò est simplex, & Pura desinitio Legis per seipsam.

Q. 1. An Lex potest validè, & licitè abrogari?

Resp. I. Princeps potest validè, etiam sine justa causa abrogare Legem à se, vel à suo prædecessore, aut inferiore latam. Probat. 1. Pars, quia Lex positiva, ut sit, & ut conservetur, pendet à libera voluntate Legislatoris: nam Lex est actus, & applicatio potestatis præcipiendi, & obligandi subditos. Hæc autem applicatio est actus liber voluntatis Legislatoris. 2. Quia succedit Legislatori cum pari potestate, potest id totum, quod Legislator poterat. 3. Quia jus & voluntas Superioris prævalet juri, & voluntati inferioris.

K 4

Resp

Resp. II. Inferiores non possunt abrogare Leges Superiorum sine eorum concessione, ex *Clement. 2. de Elect.* quia potestas, & voluntas inferioris non potest prævalere potestati, & voluntati Superioris: alioqui inferior esset ipso Superiore superior.

Resp. III. Legem sine justa causa abrogans, peccat. Nam hoc bono communi nocet, & parit contemptum legum, ac inconstantiam regiminis. Non peccant tamen subditi non servando legem sic abrogatam, quia eius obligatio sublata est respectu omnium, cum validè sit abrogata.

Not. Lex abrogatur tripliciter 1. Per simplicem revocationem. 2. Per desuetudinem, vel contrariam consuetudinem expressè, aut tacitè à Superiore approbatam, vel legitimè præscriptam. 3. Per aliam Legem, qua vel declaretur revocatio prioris; vel contrarium priori Legi statuatur: nam si Lex posterior stare nequeat cum priori, illam revocat, cum ei opponatur. Leges tamen speciales per posteriores generales non abrogantur, sine expressa mentione; vel clausula saltem generali expressè derogatoria. Quia, ut docent communiter Canonistæ, Princeps censetur ignorare Legem specialem, cuius expressam mentionem non facit, vel cui non derogat expressè. Unde cum

voluntas non feratur in incognitum, non censetur velle illi derogare per legem generalem carentem clausulâ derogatoriâ legis specialis, ex Cap. 1. *de constit. in 6.*

Q. 2. Quando nam Lex cessat per se ipsam?

Resp. Ex communi cessat 1. Quando elapsum est tempus, ad quod lata est. 2. Quando, propter mutationem materiæ, vel circumstantiarum facta est injusta, aut inutilis bono communi, nam Lex omnis est essentialiter honesta, & utilis communitati. 3. Quando cessat respectu communitatis tota, & adæquata ratio, seu causa finalis, propter quam lata est. Nam Lex non obligat, nisi quamdiu Legislatores vult, ut obliget; imò Lex saltem ex parte est ipsa Legislatoris jus suum ad obligandum subditos applicantis voluntas moraliter perseverans: unde Lex non perseverat, nisi eadem voluntate moraliter perseverante. At voluntas obligandi non perseverat moraliter cessante tota, & adæquata causa, propter quam Lex lata est: nam cessat volitio cessante motivo volendi, seu causa finali, propter quam volumus, actus enim volendi nec esse, nec perseverare potest sublato ejus objecto formali, nempe motivo. Si tamen ratio, seu causa Legis cesset solum respectu aliquorum privatorum.

K 5

rum.

rum, Lex non cessat, sed semper obligat etiam illos privatos. *Ita Suarez, Azor, Layman, &c. Alii commun.* Quia Legislator vult, ut omnes lege teneantur, quamdiu illa Lex utilis est bono communi, & honestè servari potest. Nam Legis observatio in tali casu confert ad illius vigorem, ac robur, & ad bonum commune exigens membrorum conformitatem: & alioquin daretur subditis occasio sæpè eludendi Leges, nam sibi quisque facilè fingeret finem Legis respectu sui cessare. Quare bonum commune exigit, ut tunc Lex obliget.

CAPUT VIII.

De Lege Pœnali, & Irritante.

Not. Lex Pœnalis est ea, quæ Pœnam expressè apponit transgressoribus. Alia est purè Pœnalis, & alia mixta.

Q. 1. An existant Leges Pœnales?

Resp. 1. Ex communi existant Leges Pœnales mixtæ, quæ obligant in conscientia absolutè sub culpa, & pœna. Nam Lex pœnalis mixta est ea, quæ præcipit aliquid faciendum, vel omittendum, & simul pœnam transgressoribus imponit: ideòque
duo

duo præcepta continet, unum faciendi, vel omittendi aliquid, aliud subeundi Pœnam appositam, si secus fiat. At omne præceptum legitimum obligat in conscientia. Ergo. Et verò impositio obligationis ad utrumque bono communi expedit, & sæpè necessaria est; nam sæpè una obligatio sine altera non esset satis efficax ad consequendum finem Lege intentum: utraque autem simul valde urget observationem Legis. Porrò Leges, in quibus apponitur pœna cum verbis præcipiendi, vel prohibendi sunt pœnales mixtæ; nisi Legislator, vel consuetudo declaret esse purè pœnales. Nam Lex aliquid præcipiens, vel vetans non apponendo pœnam, obligat absolutè sub culpa: ergo etiam sic obligat apponendo pœnam, nam pœna præcepto apposita non tollit ejus obligationem, sed potius confirmat.

Resp. II. Exstant etiam Leges purè Pœnales. Nam Lex purè pœnalis est ea, quæ præcipit tantùm disjunctivè, ut vel fiat id quod statuitur, vel certa pœna subeatur: unde unicum continet præceptum, illudque disjunctivum, scilicet faciendi, omitteve aliquid, vel subeundi pœnam aliquam, si illud fiat, aut omittatur. At exstant ejusmodi leges aliquæ: nam tales sunt Constitutiones seu leges quarumdam Religionum, ut de sua testatur S. Thom. 2. 2. q. 186, a. 9. ad 1. Et verò quidni darentur

cur

tur tales leges, cum sæpè magis expediant salutem, ac bono spirituali subditorum : sæpè enim per illas subditi sufficienter impelluntur timore pœnæ ad actum præscriptum, & tollitur periculum peccandi, quod alias esset. Observ. 1. duplex est pœna, una propriè dicta, quæ est malum, seu incommodum aliquod naturæ, vel voluntati contrarium, ad vindicandam culpam aliquam inflictum. Et altera impropriè dicta, quæ est onus quoddam, vel incommodum impositum non propter culpam, sed propter aliam causam, putà: ut illius metu impellamur ad aliquid faciendum, vel omitendum. De hac intelligi debet regula 23. Jur. in 6. *Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.*

2. Lex purè pœnalis obligat quidem in conscientia, & sub culpa, sed solùm disjunctivè vel ad actum præscriptum, vel ad pœnam impropriè dictam subeundam; quia alterutrum tantùm præcipitur. Hinc subditus omitendo actum peccat, nisi paratus sit ad pœnam illam subeundam, nam semper est contra rectam rationem, & legem divinam non obedire Superiori præcipienti, eo modo scilicet, & quatenus præcipit.

3. Lex certam pœnam apponens, cognoscitur esse purè pœnalis, vel ex verbis Legislatoris, quibus declarat se velle obligare disjunctivè tantùm ad actum, aut ad

pœ-

pœnam: vel ex ipsa forma legis, ut si dis-
 junctivè præcipiatur, vel prohibeatur ali-
 quid v. g. *nullus tales merces evehat, vel
 solvat 50. nummos*, tunc enim datur optio
 ad alterutrum: vel si lex non feratur per
 modum præcepti, aut prohibitionis, ut *qui
 venaturus est, centum libras solvet*. Nisi
 pœna sit gravissima, vel censura, aut ex
 circumstantiis, aut materia verisimiliùs ap-
 pareat contrarium. Item Lex purè pœ-
 nalis cognoscitur ex communi Sapientum
 interpretatione, vel ex consuetudine, quæ
 est optima legum interpres.

Q. 2. *An, & quando Lex pœnalis obligat
 ad subeundam pœnam ante omnem
 sententiam Judicis?*

Not. Pœna alia est lata, quæ ipso facto,
 seu sola culpæ admissione infligitur per le-
 gem: & altera ferenda, quæ statuitur in-
 fligenda per Judicem. Item duplex est sen-
 tentia Judicis, una condemnatoria, per
 quam reus à Judice condemnatur ad cer-
 tam pœnam; altera criminis declaratoria,
 per quam Judex declarat aliquem incidisse
 in crimen, propter quod pœna ipso facto
 contrahitur, & eam subeundam esse. Hic
 non agitur de pœna sententiæ ferendæ,
 nam patet reum non obligari ad eam per-
 solvendam, donec Judex eum condemna-
 verit; lex enim statuit solùm eam à Judice
 esse infligendam.

Resp.

Resp. I. Ex communi, Reus tenetur ante sententiam Judicis, etiam declaratoriam, subire poenas ipso facto latas, siue illæ poenæ sint passivæ, quæ nullam rei actionem requirant, ut sunt censura, irregularitas, privatio vocis passivæ, & activæ, irrationes contractuum, inhabilitas: siue sint privativæ, quæ irritent actum vetitum, & reum inhabilem reddant, licet executioni mandari nequeant sine rei actione: siue sint activæ, sed moderatæ, ut sunt recitatio aliquarum precum, jejunium, moderata corporis castigatio, multa pecuniaria, & similes. Constat 1. ex communi Ecclesiæ sensu, & usu. 2. Quia Legislatores potest per suam legem infligere, & exequi poenas ejusmodi, quoties hic modus infligendi, & obligandi ad illas necessarius est, aut valde expedit bono communi, (sicut reipsa sæpè expedit.) Nam Legislatores habet potestatem ad ea omnia, quæ expediunt bono communi. 3. Non minor est potestas obligativa in lege, quam in sententia Judicis: cum Lex sit actus immediatè procedens à Principis potestate, sententia verò sit à potestate delegata Principis; & Legislatores potest per suam legem infligere, & exequi poenam, quam potest per Judicem, qui ab eo totam suam potestatem accipit, quando per talem modum exequendi poenam, poena non redditur nimis acerba, & moraliter impossibilis. Er-

go si reus tenetur subire, & exequi pœnam per sententiam Judicis inflictam, tenetur etiam subire, & exequi pœnam per legem inflictam, si illa pœna, ut statim, & ante omnem sententiam à reo persolvenda, non sit nimis acerba, & moraliter impossibilis. Quod addo, quia Lex humana debet esse tolerabilis, & accommodata imbecillitati, ac conditioni humanæ: alioquin esset occasio multarum transgressionum, & ideo magis obesset, quàm prodesset.

Resp. II. Ex communi Reus non tenetur ante sententiam declaratoriam subire pœnam ipso facto latam, quæ executioni mandari nequit sine actione rei, si illius executio sit admodum acerbis, & difficilis, ut confiscatio omnium bonorum, privatio Beneficii justè possessi, &c. Nisi addantur aliæ voces plus significantes v. g. ut nulla alia præmissa monitione, & ante omnem declarationem, & promulgationem sententiæ, sit privatus Beneficio, &c. Quia i. communis usus tales leges sic interpretatur; & aliunde voces *ipso facto, ipso jure*, in illis legibus positæ sufficientem effectum habent: nam significant ad pœnam statutam contrahendam non requiri sententiam condemnatoriam, sed sufficere declaratoriam; faciuntque, ut pœna illa extendatur, ac retrahatur usque ad diem commissi criminis: ita ut alienatio v. g. bonorum à die commissi criminis facta

re-

rescindi queat. 2. c. 19. *De heret. in 6.*
 cum statutum esset bona hæreticorum esse
 ipso jure confiscata, mox additur, ne exe-
 cutio confiscationis fiat ab ullo Principe
 Sæculari, donec à Judice competente sen-
 tentia super eodem crimine fuerit pro-
 mulgata.

Q. 3. *An ignorantia excusat à reatu
 pœna?*

Resp. I. Omnis ignorantia, quæ excusat
 à culpa, excusat etiam à reatu seu debito
 pœnæ propriè dictæ, ex cap. 9. *de cler. ex-
 com.* Quia pœna propriè dicta statuta est
 ob culpam, & hanc necessariò supponit.
 Ergo quod tollit culpam, tollit meritum,
 ac reatum pœnæ.

Hinc 1. qui legem aliquam non servavit
 ex ignorantia inculpabili, non tenetur in
 conscientia ad pœnam subeundam, quam-
 vis Lex eam imponat ipso facto. Quòd si
 condemnetur à Judice, quia non potest
 probare suam inculpabilem ignorantiam,
 de qua certus est, potest pœnam vitare,
 modò id sine publica resistantia, & scanda-
 lo fiat. 2. Ignorantia excusans à culpa,
 excusat etiam ab irregularitate ex delicto;
 quia hæc est propriè pœna, aut saltem
 eam, ut causam supponit: secùs de irregu-
 laritate ex defectu, quia non est propriè
 pœna, nec supponit culpam, sed solùm
 fa-

factum aliquod, quod non impedit ignorantia.

Resp. II. Ignorantia excusans à culpa mortali, licet non excuset à veniali, excusat à pœna gravi legis. Quia gravis pœna non imponitur per legem humanam, nisi propter gravem culpam; nam Lex humana debet esse tolerabilis, & accommodata conditioni humanæ, nec moderationem rationabilem, & æquitatem excedere debet. Quòd si pœna sit levis, & talis, quæ cadere possit in culpam venialem; tunc ignorantia non excusans à veniali, non excusabit ab illa.

Resp. III. Ignorantia, quæ non excusat à culpa gravi, non excusat à pœna, nisi in lege addatur verbum, quod dolum, aut scientiam requirat. Quia cum tali ignorantia ponitur culpa, propter quam pœna statuitur. Dixi, *nisi in lege*, &c. propter quasdam leges, in quibus additur: *qui scienter, vel temerè hoc fecerit, si quis presumpserit*, aut aliud æquivalens, quod scientiam requirit. Tunc enim pœna non contrahitur, nisi culpa fiat ex scientia, vel ex ignorantia affectata, quæ æquiparatur scientiæ; quia Legislatores (ut verba legis indicant) non pult punire transgressionem legis licet mortalem, nisi habeat talem modum gravitatis, ut nempe fiat ex certa scientia, & temeritate, quæ circumstantia multum auget culpam. Hinc igno-

rantia affectata nunquam excusat à pœna gravi: quia meritò æquiparatur scientiæ, cum includat scientiam periculi directè voliti, contemptum legis, temeritatem, ac præsumptionem; & auget culpam propter majorem affectum peccandi.

Resp. IV. Ignorantia licet invincibilis solius pœnæ non excusat à pœna, quæ saltem non sit Censura. Quia 1. Ignorantia solius pœnæ non excusat à culpa, propter quam est obligatio ad pœnam lege statutam. Et ideò Deus infideles pœnâ æternâ ob peccata mortalia punit, quamvis invincibiliter ignorent talem pœnam illis debitam esse. Item homines mortis pœnâ mulctant fures, quamvis eam ignorantes. 2. Pœna non debet esse voluntaria sicut culpa: imò magis est pœna, dum est involuntaria.

Sed, an qui ponit actum aliquem lege divina, & humana prohibitum, excusatur à pœna legis humana, si ignoret inculpabiliter solam legem humanam?

Resp. Non videtur excusari, regulariter loquendo. Quia talis ignorantia non tollit omnem causam pœnæ, nempe culpam. Nam in hoc casu violatur inculpabiliter Lex divina; & Lex humana non solum intendit punire transgressionem suam

am voluntariam, sed etiam culpam contra Legem Dei commissam: & aliunde notitia pœnæ non est necessaria ad contrahendam ipsam pœnam. Hinc rebaptizans fit irregularis ex delicto, licet ignoret invincibiliter legem Ecclesiasticam de hoc latam, si nôrit divinam.

Dixi, *regulariter*. Nam 1. excipiuntur Censuræ, à quibus excusat semper ignorantia invincibilis legis Ecclesiasticæ, eò quòd requirant contumaciam contra legem Ecclesiasticam, qua caret is, qui ignorat invincibiliter talem legem. 2. Si pœna extraordinaria sit, minui debet: quia minor est contemptus, ideòque culpa minorem pœnam meretur.

Q. 4. *Quid est Lex irritans, & quanam ejus effectus?*

Resp. I. Lex irritans est ea, quæ statuit actum aliquem esse invalidum. Constat autem actum, qui fit contra talem legem, esse nullum, etiam in foro conscientiae: quia in Ecclesia, & in Rep. est potestas legitima irritandi actus, sive præscribendo certam formam actui, cujus defectus impediat actuum valorem, & obligationem, sive subditos reddendo inhabiles ad certos actus. Nam talis potestas ad bonum commune, & rectam, ac efficacem gubernationem requiritur, cum sine tali pote-

L a

sta-

state, fraudes, pericula, aliâque gravia incommoda impediri sæpè nequeant.

Resp. II. Invincibilis ignorantia Legis irritantis non impedit irritationem actûs factam immediatè propter bonum commune. *Indubitatum est apud omnes, ait Suarez,* quia irritatio non supponit culpam, cum imposita sit non propter illam, sed propter bonum commune, quod postulat, ut Lex irritans habeat effectum suum pro isto, & omni alio casu. Ergo à fortiori nec metus gravis impedit irritationem actûs, & alioquin homines sumerent occasionem incutiendi metum ad eludendam legem, quod bono communi multùm obesset, & in grave Reip. detrimentum redundaret. Nec potest quis derogare bono communi cedendo proprio.

Resp. III. Lex irritans simul, & prohibens actum, obligat in conscientia ad vitandum illum actum. Quia Lex illa continet præceptum prohibens. Lex verò purè irritans actum, non obligat ad illum vitandum: quia Lex illa non continet præceptum omittendi actum, quem irritat; & ad finem talis legis sufficit irritatio actûs absque obligatione abstinendi ab illo. Hinc Lex irritans renuntiationem hæreditis paternæ factam à filia dote contenta, dum nuptui collocatur, non obligat illam ad non renuntiandum.

Lex

Lex autem censetur purè irritans, quando ejus verba nullam continent prohibitionem, sed præcisè actum irritant; nisi contrarium ex materia, fine, vel circumstantiis, aut usu colligatur: ut contingit in Legibus Ecclesiasticis irritantibus, & quoties inhonestum est velle facere actum, qui non potest fieri validè, v. g. Matrimonii contractum.

Resp. IV. Lex ipso facto irritans obligat in conscientia ad ea omnia, quæ per se ex irritatione sequuntur. Nam talis Lex actum, quem irritat, privat omni usu, ac utilitate morali: ad hoc enim ipso facto irritatur, ut omni utilitate morali careat. Ergo omnis moralis usus illius illicitus, ac vetitus est vi legis irritantis, & non tantum vi legis naturalis: alioqui talis actus non privaretur per legem irritantem omni morali utilitate, si adhuc licitus esset illius usus in ordine ad effectus morales. Ergo etiam vi legis irritantis obligamur ad ea omnia, ad quæ tenemur ex natura rei, ac proinde lege naturali ex hypothese nullitatis actûs.

Hinc v. g. Lex ipso facto irritans acquisitionem fructuum Beneficii, hoc ipso privat illam omni utilitate morali, & sic reddit omnem illius usum moralem illicitum: ac proinde non solum vi legis naturalis, supposita nullitate actûs, sed etiam vi legis humanæ actum illum irri-

tantis tenetur subditus in conscientia fructus illos restituere.

Resp. V. Lex non irritans ipso facto actum, sed solum præcipiens ejus irrationem, non obligat privatas personas ante sententiam Judicis, ad irritandum actum: cum irritatio sit actus proprius potestatis publicæ; & ita si non fit per legem, fieri debet per Judicem, cui soli illam Lex præcipit. Neque etiam obligat ad ea, quæ ex actus irratione per se consequuntur, quia nondum est irritatio actus ante sententiam Judicis.

CAPUT IX.

De Privilegio, & Consuetudine.

Q. I. **Q**uid, & quotuplex est Privilegium?

Resp. Privilegium est facultas constans, ac permanens, à Superiore concessa, agendi, vel non præstandi aliquid contra, vel præter legem. Hinc differt à dispensatione, quæ solum est ad actum, vel casum particularem, nec est permanens, sed transiens, & semper est relaxatio legis. Dividitur præcipuè *II.* in Reale, quod conceditur ratione rei, muneris, conditionis, vel status; & in Personale, quod

quod directè conceditur ratione, seu intuitu personæ. Hoc affixum est personæ, & cum ea extinguitur, *Reg. 7. Fur. in 6.* Reale verò affixum est rei, & cum ea perseverat, & perit. 2. In Privilegium contra legem, quo datur exemptio ab oneribus communibus; & in Privilegium præter legem, quo conceditur aliqua facultas iis, quibus de jure non competit, sed sine ullius damno, nec contra legem aliquam. Prius est odiosum, & strictæ interpretationis, cum gravet alios; nisi datum sit in favorem causæ piæ, vel publicæ, aut civitatis Religiosæ. Posterius est amplæ interpretationis, quia nullos gravat.

Q. 2. Quis Privilegium concedere potest?

Resp. Is omnis, & solus, qui potest legem ferre, & iisdem, quibus potest, legem ferre, nempe subditis: potest tamen, & aliis non sibi subditis aliquid circa se, suæque concedere, quod jure communi non haberent.

Not. Juxta Canonistas in generali concessione specialissima non comprehenduntur, nisi sufficienter exprimantur, ex *Regul 81. Furis in 6.* In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus.

L 4

Q. 3.

Q. 3. *Quot modis Privilegium amittitur?*

Resp. His 1. per illius abusum accedente sententia Judicis, quia Privilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate. *Cap. 24. de Privileg.* 2. Per non usum spatio sufficienti ad præscribendum, si gravet alios, ex *cap. 15. de privileg.* quod si non gravet, non amittitur per præscriptionem: nam alii contra privilegiatum præscribere nequeunt, cum ipsorum nihil intersit. 3. Per revocationem concedentis, aut successoris expressam, & privilegiato significatam, vel per legem revocatoriam promulgatam. Quæ tamen concessa sunt in remunerationem servitiorum, vel ex pacto, & cum onere adjuncto, ac præstito, non possunt revocari, nisi ex gravi causa pertinente ad bonum commune, & quidem cum juris ablati compensatione.

Porro privilegium non cessat morte concedentis, nam *Decet concessum à Principe beneficium esse mansurum* Reg. 16. Jur. in 6. At cessat per se cessante causa, ob quam datum est, quando versatur circa obligationem dividuam, ac successivam, quam tollit, ut dixi de dispensatione. Quia Superior non intendit concedere exemptionem, quæ

quæ daret contra legem, cessante causa, cum id licitè non possit: sic privilegium alicui datum non recitandi horas ob gravem causam, hac cessante cessat.

Not. Alex. VII. damnavit hanc propos. Regulares possunt in foro conscientia uti privilegiis suis, quæ sunt expressè revocata per Tridentinum.

Q. 4. Quid est Consuetudo?

Resp. Hic sumitur pro frequentia actuum externorum similium liberè factorum à majore saltem parte communitatis. Nominè actuum intellige etiam omissiones, 1. Duplex est, nempe facti, & juris. Consuetudo facti est ejusmodi frequentia, sed non habens vim legis defectu conditionum ad hoc requisitarum. Consuetudo juris est talis frequentia habens vim legis, sive est jus ex illa frequentia ortum. Unde c. 5. dist. 1. definitur, *Jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit Lex.*

Q. 5. An, & qua consuetudo habet vim legis?

Resp. I. Consuetudo honesta, & bono communi utilis, inducta liberè, & publicè à communitate, cum animo inducendæ obligationis, accedente consensu Principis

L 5

per-

personali, vel legali, habet vim legis, & obligat in conscientia. Quia 1. ita omnes Theologi, & Canonistæ, estque communis Ecclesiæ sensus. 2. ex August. Epist. 86. *In his rebus, de quibus nihil certi statuit Scriptura divina, mos populi Dei, vel instituta majorum pro lege tenenda sunt.* 13. ex l. 32. & 33. ff. *de legib.* 3. Quia tali consuetudini nihil deest, ut vim legis habeat. Nam est materia proportionata, potestas, & voluntas obligandi communitatem sufficienter exterius declarata.

Est autem duplex consuetudo vim legis habens, nempe præscripta, & non præscripta. Prior est ea, quæ longi temporis diuturnitate vim legis obtinet per consensum legalem Principis. Tempus autem longum in J re dicitur tempus saltem 10. annorum, quod debet esse continuum, nec interruptum per actus contrarios Superioris resistentis, vel populi eam interrompentis. Consuetudo non præscripta, & tamen vim legis habens est ea, quæ sine diuturnitate longi temporis vim legis obtinet per consensum Principis personalem saltem tacitum. Principe videlicet sciente, & non impediente; id quod fit, cum posset facile impedire, deberetque, nisi tacite consentiret.

Resp. II. Ut Consuetudo vim legis habeat, & obliget, hæ conditiones ex *communi* requiruntur. 1. Ut sit honesta, & utilis

utilis bono communi. Nam talis debet esse lex essentialiter. Hinc consuetudo non potest habere rationem legis, si sit noxia, vel inutilis, vel contra bonos mores; sed est mera corruptela.

2. Ut inducatur à communitate perfecta per actus voluntarios, & publicos. Nam actus iterati non inducunt consuetudinem vim legis habentem, nisi ratione consensûs communitatis, qui per tales actus declaretur. & cui Princeps se accommodat. Porrò censetur fieri à tota communitate, quod fit à majore illius parte *ex l. 19. ff. ad municip.*

3. Ut actus, ex quibus oritur consuetudo, fiant cum animo inducendæ obligationis: quia consuetudo non habet vim obligandi, nisi voluntate populi, cui Princeps consentit. Hinc consuetudines inductæ tantum devotionis causâ, & sine animo se obligandi, non obligant, ut consuetudo ter quotidie recitandi Salutationem Angelicam ad pulsum campanæ.

Consuetudo autem censetur esse inducta animo obligandi se, & revera obligare. 1. Si ita Doctores communiter sentiant. Nam communis sensus prudentum, & peritorum evidentiam moralem parit, in rebus ab hominum opinione, & usu pendentibus, in quibus se habent ut multitudo testium omni exceptione majorum, 2. si consuetudo sit rei gravis, ac difficilis, & tamen diu,
con-

constanter, & communiter servetur à majore parte communitatis: plurimi enim non solent citra motivum obligationis ita convenire in ejusmodi actibus. 3. Si viri prudentes, & timorati malè sentiant de non servantibus consuetudinem, aut populus inde scandalizetur. 4. Si Prælati, vel Magistratus puniant, vel graviter reprehendant eos, qui non servant consuetudinem: id enim non fit, nisi violetur aliqua obligatio.

4. Ut adsit Principis consensus, vel personalis, vel saltem legalis. Quia Lex, & vis legis non potest esse, nisi ab habente potestatem Legislativam, ideoque nec sine illius consensu. Princeps autem consentit personaliter, cùm per se immediatè consentit, vel dando licentiam, ut inducatur consuetudo obligans, vel approbando consuetudinem expressè, aut tacitè. Consentit legaliter, quando ipse, vel prædecessores ejus tulerunt, aut receperunt legem, qua approbantur consuetudines rationabiles, & legitimè præscriptæ.

Q. 6. An consuetudo potest abrogare Legem?

Resp. I. Nulla Consuetudo potest abrogare Legem naturalem. Ita omnes. Quia hæc statuit solùm ea, quæ necessariò, & ex natura rei agenda, vel omittenda sunt
ad

ad vivendum honestè. Hinc *c. ult. de consuet. Greg. IX.* ait: *Cùm tantò sint graviora peccata, quantò diutiùs infelicem animam detinent alligatam, nemo sane mentis intelligit naturali juri, (cujus transgressio periculum salutis inducit) quacumque consuetudine, quæ dicenda est veriùs in hac parte corruptela, posse aliquatenùs derogari.* Neque etiam potest abrogare Legem Evangelicam, quia Deus vult illam integram servari usque ad consummationem sæculi. Præterea cùm utraque lex lata sit à Deo, nullus homo potest eam abrogare: nam potestas, & voluntas inferioris non potest prævalere potestati, & voluntati superioris.

Resp. II. Consuetudo, si sit rationabilis, & legitimè præscripta, habet vim abrogandi legem humanam. *Ita omnes. Constat i. ex Jure tum Civili, l. 32. ff. de legib. Rectissimè illud receptum est, ut leges non solum suffragio Legislatoris, sed etiam tacito consensu omnium per desuetudinem abrogentur.* Tum Canonico *cap. ult. eic. de consuet.* *Licet longæva consuetudinis non sit vilis auctoritas: non tamen est usque ad eò valitura, ut vel juri positivo debeat præjudicium generare, nisi fuerit rationabilis, & legitimè sit præscripta. 2.* Quia posita tali consuetudine Princeps consentit, saltem legaliter, ut lex non amplius obliget. Obligationis autem perse-
ve.

verantia, sicut ejus impositio pendet à libera voluntate Principis.

Dixi, *si sit rationabilis*, &c. Nam ex cap. cit. & ex consensu Doctorum hæc duo requiruntur. Jam verò, ut consuetudo sit rationabilis, non debet legi naturali, aut Evangelicæ, aut debito ordini, aut immunitati Ecclesiasticæ adversari; nec à Jure Canonico reprobari, nec peccandi licentiam, aut occasionem præbere, vel alia ratione communitati nocere, nec aliquam indecentiam continere; & præterea debet reipsa expedire legem tunc jam non obligare, ne scilicet peccata multiplicentur, nève subditi ad observantiam rei difficilis tamdiu astringantur.

Ut autem sit legitimè præscripta, debet esse continuata toto tempore requisito ad præscribendum, non contradicente Superiore. Sed cum hoc tempus non sit in Jure definitum quoad leges, secundùm multos requiritur idem tempus, quod ad præscriptionem bonorum, ac jurium statutum est. Quare leges civiles 10. annis præscribuntur: Ecclesiasticæ verò, cum sint jura Ecclesiastica, 40. annis præscribuntur, si non resistat Superior. Ita *S. Antonin. Navar. Azor, Fagnan. Suarez*, asserens, hanc esse communem sententiam. Nec obstat, quòd requirantur 100. anni ad præscribendum bona propria Ecclesiæ Romanæ, quia

quia leges Pontificiæ sunt leges communes toti Ecclesiæ. Sed alii volunt leges etiam Ecclesiasticas præscribi decennio, quia, inquit, ad hanc præscriptionem requiritur, & sufficit longum tempus, quod in jure civili censetur spatium 10. annorum; & jus Civile valet in rebus Ecclesiasticis, quando jure Canonico præter illud nil constitutum est. Non est autem constitutum jure Canonico, ut ad abrogandam legem Ecclesiasticam tempus longius, quam 10. annorum requiratur.

Observa 1. Juxta communem sententiam. Consuetudo contra legem præscribit, licet ignoretur à Principe: quia ad hoc sufficit consensus legalis, qui habetur in jure Canonico & Civili superius cit. Hoc est, sufficit, quod consuetudo sit rationalis, & certo tempore duraverit, Superiore non contradicente: quippe Princeps generatim consensit, ut omnis ejusmodi consuetudo legem abrogaret, hoc ipso, quod ipse, vel ejus prædecessor legem de hoc tulerit, vel receperit, vel id usu receptum non improbaverit. Neque leges requirunt, ut Princeps nôrit consuetudinem, sed solùm ut consuetudo sit rationalis, & legitimè præscripta. Imò si hanc nôrit, & personaliter consentiat, ut Lex non amplius obliget, hoc ipso Lex non obligat. Nam (ut passim docent Theologi, & Canonistæ teste Lessio)

ut

ut consuetudo tollat legem, solùm requiritur, ut passim non servetur, quando occurrit servanda, sciente Principe, & non se opponente: dum enim scit legem suam non servari, & silet, censetur consentire, ut non servetur, ne Resp. perturbetur, peccata multiplicentur, &c.

2. Ut Lex toti Ecclesiæ communis abrogetur in aliqua tantùm Provincia per consuetudinem, vel consuetudinem contrariam, satis est, ut non servetur à majore parte Provinciæ, non contradicentibus Superioribus toto tempore ad præscriptionem requisito. Sic in quibusdam Diocesisibus consuetudo abrogavit legem communem jejunandi in Vigilia S. Thomæ, & S. Bartholomæi, & servandi eorum Festum. Item consuetudo vescendi carnibus diebus Sabbathi à Festo Nativitatis Christi usque ad Festum Purificationis inclusivè, abrogavit in variis Diocesisibus legem communem abstinendi à carnibus singulis Sabbathis totius anni. Nam consuetudo specialis legitimè præscripta abrogat legem specialiter, ubi viget ipsa consuetudo, abrogat autem generaliter, si sit generalis.

3. In dubio an Lex abrogata sit, ipsa obligat. Nam Lex lata obligat quamdiu non constat eam non vigere. Quia Lex est semper in possessione obligandi, & in dubio non amittitur possessio. Deinde

inde in dubio tutior pars semper eligi debet.

4. Cum Lex tota possit consuetudine abrogari, à fortiori Lex pœnalis potest consuetudine fieri non pœnalis, & Lex mixta fieri purè pœnalis. Item consuetudo potest derogare legi, seu tollere partem legis remanente alia.

5. Per consuetudinem hęc intelligitur etiam desuetudo, seu non usus. Porro consuetudo legem abrogans inchoatur, saltem plerumque, per actus peccaminosos priorum, qui legem non servant: deinde continuatur plerisque bona fide agentibus, & putantibus legem jam non vigere: demum exacto decennio, vel quadragésimo anno desinit obligatio legis.

Q.7. *An consuetudo etiam immemorialis potest abrogari per legem contrariam subsequenter?*

Resp. Aff. ex cap. I de constit. in 6. quia consuetudo non habet vim, nisi auctoritate Principis illam approbantis, qui eadem auctoritate potest eam reprobare. Præterea consuetudo præcedens non habet majorem vim, quam Lex præcedens, quæ tamen potest abrogari per consuetudinem contrariam subsequenter.

Non abrogatur tamen consuetudo particularis per legem contrariam, nisi rectè

Tom. I.

M

præ-

præsumatur Princeps illam nôsse saltem
 confusè, voluisseque eam abrogare ex c.
 1. *de constit in 6.* Hinc consuetudo par-
 ticularis unius Provinciæ non abrogatur
 per legem generalem totius Ecclesiæ, vel
 Regni, nisi in lege fiat ejus mentio specia-
 tim, vel per clausulam generalem dicatur:
*non obstante quacumque consuetudine
 contraria.* Imò, si sit immemorialis, cu-
 jus nempe initii memoria non exstet, nisi
 dicatur: *non obstante quacumque consue-
 tudine etiam immemoriali:* quia aliàs Prin-
 cept præsumitur ignorare consuetudinem
 particularem, ideòque non voluisse illam
 abrogare; & Jus statuit, ut aliter talis
 consuetudo non abrogetur. Econtra
 quia consuetudines universales præsu-
 muntur esse notæ Principi, abrogantur eo
 ipso, quòd Princeps ferat legem contra-
 riam, etiam sine clausula universali dero-
 gatoria, quia videlicet statuit *contra-
 rium* consuetudini sibi satis
 notæ.

TRAC-